

VLAAMSE VERENIGING VOOR FAMILIEKUNDE

Periodiek tijdschrift
Negende jaargang 2001 – n° 25

EINDEJAARSOVERPEINZINGEN.

Het hoort bij de geplogenheden om bij een naderende jaarwisseling, eens terug te blikken – al was het dan maar even – op datgene wat ons de voorbije twaalf maanden hebben gebracht. En het dient gezegd, het was weer een jaar waar eens te meer positieve feiten en gebeurtenissen in onze samenleving, het moesten afleggen van de negatieve. Het *dieptepunt* werd bereikt op 11 september. Alle anti-raketten schilden en koepels, alle uiterst-gesofistikeerde beveiligingssystemen en voorzieningen ten spijt, werd het *summum* bereikt met de meest eenvoudige middelen. Waar kan een mens zich op deze wereldbol, verworden tot ons *dorp*, zich nog écht veilig voelen. Een *terrasje doen* in Haifa of een bezoek aan de hoogste wolkenkrabber is levensgevaarlijk !

En bij dit alles beleeft de *commercie* in deze donkere wintermaanden toch haar hoogdagen. Het is niet enkel een hoogstbedenkelijke tijd voor kalkoenen en kreeften, maar ook velen onder ons, vooral bij de jongeren, hebben angst voor een toekomst die blijkbaar geen zekerheid meer te bieden heeft. Sabena, L&H en zovele andere over de kopgaande bedrijven, zijn meer dan een teken aan de wand. En nog is het niet genoeg, ook onze Frank zal eerstdaags definitief vallen. Leve de Euro !

Het zal wel een ouderdomsverschijnsel zijn, maar zoals destijds mijn grootvader, herhaal ik thans, *dat het niet meer is zoals vroeger*. De snelle veranderingen op velerlei gebieden, zijn haast niet meer bij te houden, zeker voor ouderen onder ons, die toch de grootste groep uitmaken bij de familiekundigen. Zeker in het domein van de naamgeving, bij de geboorte van kinderen, is het alsof wij op een andere planeet zijn geland. De tijd van de Petrussen, Maria's, Jacobussen of Theresia's ligt ver achter ons. Sta mij toe, ter illustratie de namen van mijn eigen kleinkinderen (het laatste geboren in september jongstleden), te citeren. Amber, Lennert, Bente, Liam en tenslotte... Ruune. Hopelijk is er geen Osama op komst! Een familiekundige die met zijn tijd mee is, kan echter niet meer zonder de *muis*. En de toetsen *tab, shift, lock, alt, insert, Ctrl, home, Esc* zijn hem of haar, niet vreemd. Boven alles wordt er natuurlijk duchtig ge-enterd. Het *duiveltje-in-mij* verleidt mij om uiteindelijk de knop **Delete** in te drukken ! Tot daar de bedenkingen van een gelukkig man, die tot op de dag van heden, weet te overleven zonder gsm, e-mail of web-site, en zijn weg door het leven vindt zonder GPS.

Tot slot, past het hier om een woord van dank te richten aan alle medewerkers van onze VVF-afdeling Vlaamse Ardennen, voor de tijdens het afgelopen jaar zo veelvuldig geleverde inspanningen. Een speciaal ere-salut aan Marc Vuylsteke, die dankzij zijn niet-aflatende werkkracht en enthousiasme ons documentatiecentrum te Etikhove steeds verder weet uit te bouwen en dit in nauwe en goede samenwerking met het gemeentebestuur van Maarkedal.

Het voltallige bestuur, de beide Ere-Voorzitters en ondergetekende, wensen u allen veel succes en plezier toe bij ons aller hobby en ook voor u en uwe families vooral een **ZALIGE KERST en een VOORSPOEDIG en GEZOND 2002**.

Edgard VAN DROOGENBROECK

OVERTREDERS IN ONZE CONTREIEN VAN KERKELIJKE VERORDENINGEN.

Deel IX.

Jacobus Pomaert, gehuwd en van Heurne had een vleselijke conversatie met Constantia de Coninck van Eine, met een kind als gevolg op 28.12.1763. Binnen de acht dagen moeten zij voor hun pastoor en drie getuigen, vergiffenis vragen (hij blootshoofds) met daarbij een generale biecht en kommunie. Bovendien moeten zij iedere zondag, gedurende 1 jaar, aanwezig zijn in de hoogmis en dienen maandelijks te biechten. (27.9.1764).

Rosa Vlieghe, ongehuwd, uit Zingem, pleegde overspel met een gehuwde man. Ook zij is zwanger en moet vergiffenis vragen voor haar pastoor en twee getuigen.(8.5.1765).

Franciscus van Gheele, gehuwd en chirurgijn te Eine, komt er niet zo goedkoop van af. Wegens overspel met Angelina Tacq van Eine, moet hij 255 pond 16 schellingen parisis proceskosten betalen, en zij slechts 13 pond 9 schell.par. (1768).

Petrus-Joannes Malfet, van Zingem en gehuwd, pleegde overspel met Livina Brossée, met een kind tot gevolg. Voor het openbaar consistorie, moet hij geknield en blootshoofds vergiffenis vragen. Ook moet hij drie dagen in de gevangenis vasten op water en brood. Voor beide een generale biecht en kommunie en vergiffenis vragen voor hun pastoor + de proces- en opsluitingskosten. (28.6.1769).

Lucas Cnudde, gehuwd en van Huise, wordt er ernstig van verdacht overspel te hebben gepleegd met zijn tante, Joanna Cnudde, echtgenote van Joannes Rogghe. Blootshoofds en geknield moet hij vergiffenis vragen, biechten en kommuniseren. (8.11.1769).

Cecilia Bauwens, ongehuwd, 18 jaar oud en van Elsegem, pleegde overspel met een gehuwde man bij wie zij in dienst was. Zij krijgt een kind en moet vergiffenis vragen + een generale biecht en kommunie. (2.3.1775).

Petrus van Herpe van Zingem, pleegde overspel met Joanna sMeyers, gehuwd. Deze wist niet of haar man, die sinds zes jaar weg was, nog leefde. Als boete moet hij drie dagen gevangenisstraf ondergaan, vastend op water en brood. Daarna moet hij geknield voor het hof (te Mechelen) vergiffenis vragen, en in zijn parochiekerk een kaars van 3 pond offeren. Daarboven moet hij nog 12 pond par. boete betalen (11.5.1591).

Dominicus de Tavernier van Wortegem, gehuwd, pleegde overspel met Joanna Gottignies. Hij betaalt 78 pond 6 scheil. par. proceskosten, en zij 47 pond par. (1773).

Maria Pauwalsseune alias de Duytsche, van Elst, die haar verloofde voor het huwelijk in haar huis opnam, moet 2 pond par. betalen en wordt van de opgelopen excommunicatie ontslagen (28.5.1569).

Bernardus del Maere van Oudenaarde, die spijs verbod, X nog in zijn huis toeliet en geslachtelijk kende, loopt de excommunicatie op. Hij moet drie dagen in de onderste kerkeren vasten op water en brood (4.11.1569).

Adrianus Duuck van Maarke, weduwnaar, leeft in konkubinaat met Elisabeth Pieters. Beide krijgen 5 pond par. boete en hij moet haar binnen de acht dagen wegsturen (14.1.1575).

Erasmus van Reckem uit Huise, leeft opnieuw in konkubinaat met Perina Seys, ondanks een eerdere bestraffing en verbod. Hij moet drie dagen vasten in de gevangenis en 40 pond par. boete betalen. (1.7.1575).

Alexander van der Eecken van Oudenaarde, leefde in konkubinaat met Joanna de Jonge. Hij moet naar het klooster van de kapucijnen te Oudenaarde om er 15 dagen boete te doen. Hij moet er een generale biecht spreken, kommuniseren en 100 roggebroden van ieder 4 pond, geven aan de armen van Sint-Walburga samen met een aalmoes. Het bewijs hiervan moet binnen de 15 dagen geleverd worden, zoniet valt er een boete van 20 marken te betalen. Zij moeten elkaar verlaten, onder bedreiging van een gevangenisstraf. (27.8.1711).

Oscar Carbonnier van Schorisse, leefde sinds 10 jaar met zijn bijzit en vele kinderen. Hij krijgt 100 gulden boete en moet haar verlaten. In 1607 komt er een boete bij van 14 gulden en 3 stuivers en wordt er beroep gedaan op de wereldlijke macht, gezien aan de verplichting niet werd voldaan. (1606).

Christofoor Limoge uit Etikhove, moet zijn bijzit verlaten en 20 gulden boete betalen. Gezien hij hieraan niet voldoet, zal de hulp worden ingeroepen van de wereldlijke macht. (28.5.1607).

Elisabeth van Kent van Asper pleegde incest met Joannes Blommaert. Zij moet 6 pond par. betalen (9.4.1574).

Adrianus van Aalst uit Zingem, pleegde incest met Elisabeth sClercx. Zij moeten respectievelijk 12 en 6 pond par. betalen. (22.1.1624).

Petronella Vermoten van Pamele-Oudenaarde, is gedaagd wegens incest met Judocus van den Driessche, met wie zij ketters was gehuwd en samenleeft. Zij moeten tot nader onderzoek van elkaar scheiden. (1682).

Petrus Verleyen van Asper, weduwnaar van Joanna de Weduwen, had een incestueuze omgang met Catharina de Weduwen (1^e en 2^e graad aanverwantschap) Ondanks het verbod van het hof en de vermaning van de pastoor, liet hij haar in zijn huis blijven. Petrus krijgt 3 dagen gevangenis op water en brood, zij 8 dagen. Beide moeten een generale biecht spreken, vergiffenis vragen en de proceskosten betalen. (22.8.1766).

Maria van Belleghem van Asper, ongehuwd, pleegde overspel met een gehuwde man en krijgt een kind. Zij moet 8 dagen naar de gevangenis. (27.8.1766).

Gulielmus de Clercq, weduwnaar uit Rozebeke, pleegde incest met Maria- Theresia Plancke, weduwe van Petrus de Volder uit Wakken, die een kind krijgt. Hij moet volgende zondag, geknield en blootshoofds, bij de hoofdingang van de kerk te Rozebeke, aan de binnentredenden vergiffenis vragen en binnen de 8 dagen een generale biecht spreken en kommuniseren. Bovendien moet hij gans het jaar aanwezig zijn in de zondagse hoogmissen. Ook Maria- Theresia moet dit alles doen en 27 pond 4 schell.par. proceskosten betalen. Gezien het verbod mekaar nog te ontmoeten niet werd nageleefd, deed de pastoor haar aanhouden door de prater en opsluiten. Na haar vrijlating bezocht zij echter opnieuw het huis van de voornoemde Gulielmus, die verklaarde niet te weten dat ook een gewone omgang verboden was. Hij moet voor de pastoor vergiffenis vragen en samen betalen zij 53 pond 16 schell. par. proceskosten (15.4.1772).

Petrus Franciscus Daveloose, weduwnaar van Wortegem, stiefvader van Joanna- Theresia de Meulemeester, had met haar omgang te Catre (Doornik) na het overlijden van zijn vrouw. Zij bekomt een kind en hij wordt door de promotor te Doornik vier weken opgesloten waarna hij uitweek naar Wortegem. De vermaning van de pastoor om haar weg te zenden, negeerde hij, en hierom werd hij opnieuw aangehouden. Beide krijgen nog verschillende straffen en moeten samen 157 pond 4 schell. parisis proceskosten betalen. De pastoor moet de uitspraak van het hof in het Vlaams vanop de preekstoel voorlezen (20.5.1772).

Joannes Franciscus de Joncker, wonende te Wortegem, gehuwd met Maria Catharina Cocket, pleegde met haar zuster Isabella, incestueus overspel met een kind als gevolg. Beide moeten voor de pastoor van Waregem vergiffenis vragen en een heel jaar aanwezig zijn in de hoogmis (9.9.1778).

Joos van Hecke en Catharina de Paepe, van Mater, bekomen dispensatie van affiniteit en incest, maar moeten gedurende 1 jaar biechten op de voornaamste feestdagen van O.L. Vrouw (21.3.1669).

Petrus van Hazevelde en Elisabeth Bombeke, van Schorisse, worden ontslagen van bloedverwantschap en incest. Als tegenprestatie moeten zij gedurende één jaar biechten op de voornaamste feestdagen en op deze van O.L. Vrouw (26.4.1669).

Wegens dezelfde overtreding, krijgen de hiernavolgende personen dezelfde penitentie.

Philippus Lambert van Maarke en Judoca du Bois uit Ouwegem (8.7.1669).

Jan Gosee en Mary de Mill van Velzeke (25.7.1669).

Isaac Baudemont en Maria de Merchij uit Strijpen (22.7.1669).

Adriaan van Breuseghem en Suzanna de Geeter van Nederbrakel (31.10.1669).

Egidius van de Putte en Maria van den Hecke uit Kwaremont (5.12.1669).

Laurentius Blommaert en Maria ScheerlincGk van St-Blasius-Boekel (9.1.1670).

Pieter de Temmerman en Francisca de Vos uit Maarke (28.1.1670).

Joos de Bock en Catelijne van Heesdale uit Melden (31.7.1670).

Simon Hasaert en Maria Baert uit Ronse (22.9.1670).

Arnoldus Ronsse en Anna WeymeersGh van Schorisse (18.12.1670).

Paulus van Ham en Maria Ackermans uit Hundelgem (23.1.1671).

Gheraert Aelbrecht en Guillemiene de Moor uit Balegem (22.4.1671).

Petrus Josephus Galle van Hermelgem wordt door pastoor Goossens van Nederzwalm, aangeklaagd wegens konkubinaat en incest (zonder datum).

Barbara van Santberghe heeft een kind met haar oom Christiaan Caitsman die gevlucht is naar Acren. Zij is opgesloten te Geraardsbergen en de onderdeken moet een onderzoek instellen naar haar levenswandel. Om haar te vangen bij nachte werd er aan de appariteur en twee officieren van de stadhouder, drie gulden uitbetaald en kregen zij drie potten bier. De pastoor van Idegem kreeg 2 gulden 8 stuivers, omdat hij speciaal van zijn parochie was gekomen, om samen met de notaris de gevangene te ondervragen (1673).

Joanna Sarteels van Ronse, die met haar dochters een bordeel hield, wordt met kerkerstraf bedreigd (1629).

Carolus Ignatius van Crombrughe, banierdrager van de president van de vesting Oudenaarde, moet 91 pond 18 schell.par. proceskosten betalen en zijn medeplichtige, Anna-Clara Reyniers, 26 pond 2 schell.par. Het ging hier om een onduidelijke aanklacht, maar zeker betrof het een overtreding in verband met de seksuele moraal of de huwelijkswetgeving (1715).

Olivier de Man van Huise, en zijn medeplichtige Magdalena de Cuyssche, moeten resp. 28 pond 11 schell.par. en 27 pond 10 schell.par. proceskosten betalen. Zelfde opmerking als hiervoor (1718).

Abraham Materlinck van Ronse, werd op 16 november 1626 veroordeeld om binnen de acht dagen het aartsbisdom te verlaten, onder bedreiging met een boete van 300 gulden en gevangenisstraf op water en brood.

Franciscus van Meldert, kanunnik van de St-Hermescollegiale te Ronse, die de verplichting van zijn beneficie te Ruien niet nakomt, wordt hiertoe verplicht (1723).

Petrus van Meldert, griffier van Zulzeke en Kwaremont, wordt gedaagd wegens laster o.m. tegenover de persoon van Jan-Baptist de Bruyn, pastoor te Zulzeke (1692).

Egidius de Meutemeester, priester, werd in het bezit gesteld van de cure van de St- Pietersparochie te Ronse in 1627. Uit het dekanaal verslag van 1628 blijkt dat hij veel afwezig is. In 1631 vernemen wij dat hij van de parochie weg is en opgesloten werd in de gevangenis. Zijn dienst wordt waargenomen

Criminaliteit in de stad Aalst en de kasselrij Land van Aalst in de 18^e eeuw

In de voorbije decennia hebben heel wat historici zich beziggehouden met de criminaliteit in het verleden. Vooral de 18^e eeuw neemt een belangrijke positie in. We zien dan belangrijke evoluties bij het gerecht door de opgang van het politiestelsel of de gevangenissen (correctie- of tuchthuizen in de eeuw van de Verlichting).

Heem- en familiekundigen kunnen ook een groot belang hebben bij dergelijke studies, want in gerechtelijke archieven vindt men gegevens over grote en kleine misdrijven waarbij sommige voorouders betrokken waren als dader, slachtoffer of getuige⁽¹⁾.

Waarom nu een onderzoek over de criminaliteit? Omdat de wijze waarop misdaad zich manifesteert en de bestraffing ervan ons iets leert over de toestand van de samenleving. Dit geldt voor een context in het heden én het verleden. Misdaad is vandaag een «hot item». Regelmatig bericht de media over spectaculaire overvallen of car- en home-jackings. Het gerecht en het politieel apparaat worden, in de nasleep van de affaire Dutroux, aanzienlijk hervormd. Criminologe Van San lokt momenteel een polemiek uit met haar studie over het verband tussen criminaliteit en allochtone jongeren. Er is echter niets nieuws onder de zon. In de loop van deze uiteenzetting zal blijken dat ook in het verleden de inefficiëntie van politie en gerecht en het probleem van de criminaliteit op de beleidsagenda stonden.

Politieke en economische omstandigheden hadden en hebben een grondige impact op de maatschappij én op de criminaliteit. We hielden bijvoorbeeld rekening met de invloed van de oorlogen en hun nasleep bij de verklaring van criminele patronen. Ook economische hoog- en laagconjuncturen, vooral in de rurale textielnijverheid, hebben een impact gehad. Dit kunnen echter alleen maar factoren zijn die een rol spelen bij deviante handelingen. Mensen kunnen altijd verleid worden tot crimineel gedrag. Zo kan een diefstal uit pure hebzucht plaatsvinden en niet noodzakelijk uit armoede.

Natuurlijk mag men de criminaliteit in de 18^e eeuw niet met een hedendaagse bril bekijken. Misdaad werd anders gedefinieerd en manifesteerde zich ook anders. Zo was zelfmoord een misdaad, terwijl dit vandaag als een pijnlijk drama voor de nabestaanden wordt beschouwd. Geweld in de huiselijke kring was eveneens lange tijd een taboe, ook voor het gerecht. De laatste jaren doorbreekt men dit patroon. Vandaag de dag voert men acties uit tegen drugstrafieken of overdreven snelheid. Tijdens de 18^e eeuw hield men klopjachten tegen landloperij en bedelarij. In beide gevallen kan men trouwens de vraag stellen of het veel zoden aan de dijk brengt (of bracht).

Terug nu naar ons thema. Het doel van deze studie was een globaal beeld te geven van de criminaliteit in de stad en op het platteland van Aalst in de 18^e eeuw. Wie een dergelijke titel hoort, zal dadelijk denken aan de bende van Jan de Lichte. Deze criminelen werden echter berecht door een Franse uitzonderingsrechtbank in 1748. Over deze bende is trouwens al een uitgebreide studie gemaakt. Hiervoor verwijs ik graag naar DE FEYTER S., De bende van Jan De Lichte, Onuitg. Lic. Verh., K.U. Leuven, 1979. Enkel die leden van de bende die we in de archieven van de door ons onderzochte rechtbanken ook aantreffen, werden ondergebracht bij onze resultaten. Ook de stad en het schependom van Geraardsbergen werden niet opgenomen in het onderzoek. Deze stad vormde met Aalst «de twee steden» van de kasselrij Aalst. Tijdsgebrek noopte ons echter tot een selectie. Ninove, dat een eigen bestuurlijke omschrijving vormde, valt eveneens buiten het onderzoek. Ook Oudenaarde en diens zeven hoogpointerijen, dus Asper, Avelgem, Eine, Hemsrode, Huise, Kruishoutem en Petegem behoren niet tot dit onderzoek. Dat behoorde immers tot de kasselrij van Oudenaarde.

Binnen het onderzoek zijn feitelijk **drie delen** te onderscheiden. Het eerste wordt ingepalmd door de criminaliteit in de stad en het schependom van Aalst (voortaan met «**SA**» afgekort als we hiernaar verwijzen). Inzake archieven beschikken we hier vooral over de «boucken crimineel» van de Aalsterse vierschaar. Deze bronnen zijn wel vrij beperkt en niet zo geschikt voor een sociaal-economisch profiel van de misdadiger.

1) 2001, p. 18.

Vervolgens komt het platteland, of beter, de streek tussen Schelde en Dender. Het onderzoek hier valt in de **twee andere delen** uiteen. Eerst een woordje uitleg over de bronnen. Voor deze studie namen we de vonnissenboeken en procesdossiers door van het Leenhof ten Stene. Opgericht in de Middeleeuwen, groeide deze instelling geleidelijk uit tot de hoogste rechtsinstantie in de regio. Een scharnierjaar voor deze rechtbank én voor het onderzoek is het jaar 1759. Tot dan spraken de leenmannen (de personen die zetelden in het Leenhof) alleen recht over de «gediede» of «ghedyde» personen. Dit was een aanduiding voor iemand die geen poortersrechten had in Aalst of Geraardsbergen en opgepakt was op het platteland van het Land van Aalst. Meestal waren dit (alloch-tone) vagebonden, zigeuners en dergelijke. De periode 1700-1759 is bijgevolg te beschouwen als het **tweede deel** in het onderzoek.

In dat jaar 1759 krijgen de leenmannen echter de bevoegdheid om ook recht te spreken over een groot deel van de heerlijkheden tussen Schelde en Dender. De plaatselijke heer diende wel eerst een akkoord af te sluiten over een symbolische vergoeding voor de overname van de strafrechtelijke vervolgingen. De hoge kosten die hiermee gepaard gingen, maakte dat velen maar al te bereid waren het recht om te bestraffen uit handen te geven. Zo werd het Leenhof dé centrale rechtsinstantie in de Aalsterse kasselrij. Bovendien werd de strafrechtspraak meer gecentraliseerd. De periode 1760-1795 vormt dan het **derde deel** in het onderzoek.

Dit alles heeft zijn kwantitatieve en kwalitatieve gevolgen voor de bronnen. De bevolking waarover het Leenhof recht mag spreken, is enorm uitgebreid. Dit heeft zijn weerslag op de archieven. Vooral voor de jaren 1760-1795 beschikken we over een groot aantal documenten. Naast de registers en vonnissenboeken zijn er nog vele procesdossiers ter beschikking, die meestal veel sociaal-economische info geven over de misdadiger, maar ook over de plaats, omstandigheden en motief van het begane misdrijf. Op kwalitatief vlak krijgen we nu vooral een beeld van de «inheemse» criminaliteit, dus van de plaatselijke bevolking. Dit levert tevens een ander patroon op voor het globale beeld van de misdaad. Immers, het rechtsgebied van het Leenhof (en het aantal misdaden dat er plaatsvond), was veel groter dan dat van de Aalsterse vierschaar.

Tot slot nog een woordje uitleg over een andere soort bronnen die we gebruikten voor ons onderzoek. Bij het doornemen van de procesdossiers stotten we regelmatig op een verzoek tot gratie, gericht aan de Geheime Raad. Daarom werd besloten de gratieverzoeken die deze instelling behandelde tijdens de 18^e eeuw eveneens door te nemen. De Geheime Raad was zowat het zenuwcentrum van het centrale bestuur in de Habsburgse Nederlanden. Wetgeving, bestuur en rechtspraak waren de drie grote terreinen waarmee dit regeringsorgaan zich bezighield. Door middel van het gratierecht van de landsheer kon de Geheime Raad in diens naam ingrijpen in criminele processen, voor om het even welke rechters. Zo kon kwijschelding of vermindering van de straf worden bekomen, maar ook de vrijlating van de gevangene of onschendbaarheid van de persoon.⁽²⁾

Dit brengt ons bij een belangrijk aspect van deze studie : de bestraffing. In een apart hoofdstuk zal de impact van de straf uit de doeken worden gedaan. Om een beeld van de mentaliteit in de toenmalige maatschappij te krijgen, gaan we na welke misdaden als ernstig werden beschouwd en welke als minder ernstig. Regelmatig zal trouwens worden gealludeerd op de maatregelen die de centrale overheid nam om bepaalde vormen van misdaad de kop in te drukken. In hoeverre werden die plaatselijk ook nageleefd ? We zullen zien dat een discrepantie tussen de letter van de wet en de uitvoering niet van vandaag de dag is.

De **historische kritiek** moet ook worden toegepast op deze studie, wat overigens voor alle historiografische studies geldt. De criminaliteit zoals die in de hierboven besproken bronnen voorkomt, licht ons slechts voor een klein deel in over de echte criminaliteit. Nogal wat archiefstukken zijn immers verloren gegaan. En wat de impact is van het zogenaamde «dark number» zullen we nooit weten. Een misdaad werd en wordt immers niet noodzakelijk ook bekend gemaakt bij de gerechtelijke autoriteiten. In de 18^e eeuw bestonden er bovendien nog andere kanalen, bijvoorbeeld de burgerlijke rechtbanken

2) DE SCHEPPER H., Geheime Raad, in AERTS E. e.a., Centrale overheidsinstellingen van de Habsburgse Nederlanden (1482-1795), Brussel, 1994, p. 295-324.

of bepaalde sociale netwerken, om geschillen of misdaden te beslechten. Weet dat tot en met de 19^e eeuw de meeste vergrijpen door benadeelden werden aangebracht en het dus niet de wetsdienaren waren die een vergrijp vaststelden⁽³⁾.

Ook mag men de kant van de vervolgers niet uit het oog verliezen : vergrijpen die op publieke kosten werden vervolgd, brachten niet veel enthousiasme teweeg bij de gerechtsambtenaren. De leenmannen moesten de strafrechtspraak gratis uitvoeren, ondanks protesten tegen deze bepaling. Het zal dan ook niet verwonderen dat er bitter weinig geestdrift was bij deze rechters om te zetelen in een proces. Enkel als een zaak hen aanbelongde of uit nieuwsgierigheid kwamen de leenmannen opdagen.

Situatieschets

In de 18^e eeuw was de stad Aalst een relatief belangrijk administratief centrum aan de steenweg Brussel-Gent, op ongeveer gelijke afstand van deze beide steden. Door haar ligging aan de Dender stelde ze zich ook nog in verbinding met de Schelde en was er de mogelijkheid tot contacten met Ninove, Geraardsbergen en Henegouwen. De stad was vooral belangrijk als hoofdplaats van de grootste bestuurlijke omschrijving van het graafschap Vlaanderen, namelijk het Land van Aalst. Deze kasselrij was één der meest bloeiende van dit graafschap en overtrof het Brugse Vrije en steden als Gent en Brugge in belang. Het Land van Aalst omvatte in de 18e eeuw 153 dorpen of steden en het strekte zich uit over geheel het gebied dat lag tussen de Schelde, van Dendermonde tot bezuiden Oudenaarde, en de Dender tot Geraardsbergen. Ninove vormde binnen het gebied een geval apart : deze stad had zijn eigen bestuurlijke omschrijving.

Dit grondgebied was ontstaan uit de oude Pagus Brabantinsis, die reeds voor de 10^e eeuw was opgesplitst in graafschappen. Het bestuurscollege over de kasselrij was het Hoofdcollege. De afgevaardigden noemden zich de gedeputeerden van de twee steden en het Land van Aalst. Zij werden samengesteld uit de burgemeester en de eerste schepenen van Aalst en Geraardsbergen. Het platteland werd vertegenwoordigd door de heren van de vijf grootste heerlijkheden of roeden uit de regio, maar in de praktijk waren dit hun baljuws. Deze roeden waren Rode, Boelare, Zottegem, Schorisse en Gavere.

Vanaf het begin van de 18^e eeuw daalde de beschikbare oppervlakte van de landbouwuitbating in het Land van Aalst voortdurend. Boeren met een klein bedrijf dienden allerlei nevenactiviteiten uit te oefenen. Meestal bestond dit uit het uitoefenen van enige huisnijverheid, dus spinnen en weven.

De Brouwer concludeert dat de bevolking in 1800, ten opzichte van 1570, aangegroeid was met 80 %. Deze vermeerdering vond vooral plaats vanaf 1720. Sinds 1700 groeide de bevolking aan met gemiddeld 10 % per decennium tot ongeveer in het midden van het tijdvak. Voor de tweede helft van de eeuw, een relatief rustige periode, was het gemiddelde van de toename nochtans niet eens 6 %⁽⁴⁾. Ook de kasselrij Oudenaarde kende een heel sterke demografische groei. De stad Oudenaarde echter zou in de 18^e eeuw zowel demografisch als economisch stagneren.⁽⁵⁾

LEENHOF

Leenhoven of mannengerechten waren rechtbanken die samengesteld waren uit grafelijke leenmannen. Zij ontstonden onder Filips van de Elzas, waarschijnlijk omstreeks 1170-1180. Deze mannen wezen vonnis na maning door de grafelijke (soeverein-)baljuw. In het Land van Aalst was er geen kasselrijrechtbank, waardoor dit mannengerecht de enige centrale rechtbank was. Het was in een eerste

3) LIS C., SOLY H., Jeugd, criminaliteit en sociale netwerken, veertiende tot twintigste eeuw, in Id., Tussen dader en slachtoffer. Jongeren en criminaliteit in historisch perspectief, VUBPress, 2001, p. 14.

4) DE BROUWER J., Demografische evolutie van het Land van Aalst 1570-1800, Brussel, Historische Uitgaven, 1968, p. 110-113.

5) CASTELAIN R., Het leven op het platteland tussen Kortrijk en Oudenaarde (16e –18e eeuw), Oudenaarde, VVM, p. 24.

stadium de plaats waar de grafelijke vazallen uit de regio bijeen kwamen om hun feodale plicht tot het geven van consilium te volbrengen. Dit is één der oudste instellingen in het Land van Aalst.

In het Nederlands werd het Leenhof aangeduid als «*het graeffelick Hof ten Steene t'Aelst*», «*zijne majesteijts gravelijke leenhove Ten Steene t' Aelst*». In het Frans sprak men van «*Perron, Piron d'Alost*» of ook wel «*la cour féodale du Péron d'Alost*». Een soortgelijke instelling bestond in Oudenaarde. Daar vervolgden de plaatselijke hoogbaljuw en de leenmannen van het Leenhof De Stenen Man criminele feiten die begaan waren door niet-poorters van Oudenaarde en die door hem of zijn officieren waren gearresteerd in de kasselrij Oudenaarde.⁽⁶⁾

De leenmannen

Eenieder die een leen bezat en het leenverhef had ingediend, was leenman. Deze titel droeg men voor het leven. Wegens praktische overwegingen, zetelden in het Leenhof alleen leenmannen die te Aalst woonden. Door het decreet van 8 augustus 1759 werden de gedeputeerden van de twee steden en het land van Aalst tot leenman verheven. Zij zouden voortaan met de andere leenmannen vonnissen.

Zij zetelden als rechter en dit zowel in strafrechtelijke als burgerlijke zaken. Ze waren eveneens belast als commissaris om de wegen te inspecteren, wat ze samen met de poortbaljuw deden.

In strafrechtelijke processen dienden zij gratis te assisteren. Ondanks protesten hiertegen, werd in het reglement van 1759 bepaald dat ze de strafrechtspraak gratis dienden uit te voeren. Alleen de baljuw, de griffier en de bode kregen een salaris. Dit was één van de redenen voor het slecht functioneren van het Leenhof. Ook de gedeputeerden dienden trouwens gratis te zetelen. De leenmannen kwamen dan ook alleen opdagen als een zaak hen aanbelongde of uit nieuwsgierigheid. Werd er echter een leen verheven of verkocht, dan vond men genoeg kandidaten. Voor hun zittingen kon het Leenhof vanaf 1700 terecht in het landhuis van het Land van Aalst.

Zij dienden in te staan voor de bestraffing van criminele feiten die gepleegd waren op het platteland door personen die geen poorter waren van Aalst of Geraardsbergen, de «ghedyde» of «gediede» personen. Zij vonnisten op verzoek van de soeverein-hoogbaljuw of zijn stadhouder.

Hun jurisdictie in criminele zaken strekte zich uit over het hele Land van Aalst. Men mag stellen dat het Leenhof de hoogste rechtsinstantie was in het gebied. Toen de gedeputeerden in 1759 leenmannen werden, namen zij alle kosten op zich van de vervolging van vagebonden en inwoners van het Land van Aalst die misdrijven begaan hadden, ook in de steden Aalst en Geraardsbergen. Vooraf diende men echter met de plaatselijke heren uit de kasselrij een akkoord af te sluiten over een symbolische vergoeding voor de overname van de strafrechtelijke vervolgingen. Dit gebeurde massaal zodat de rechtsmacht van het Leenhof zich de facto uitstrekte over het hele Land van Aalst. Vele heren die de hoge justitierechten bezaten waren maar al te graag bereid om de bestraffing van de criminaliteit uit handen te geven, vanwege de hoge kosten die ermee gepaard gingen. De plaatselijke officieren en wethouders maakten dan het proces-verbaal op van de gepleegde feiten en stuurden dit door naar de gedeputeerden. Zij namen dan de verdere vervolging en afwikkeling van de zaak voor hun rekening.

Zij waren eveneens bevoegd voor geschillen betreffende het leenrecht. In dit verband spraken zij recht over leengoederen die van het Leenhof afhingen. Samen met de poortbaljuw inspecteerden zij de heerwegen en de pontwegen in de kasselrij.⁽⁷⁾

6) VAN ISTERDAEL H, De instellingen van de kasselrijen van Oudenaarde (13e eeuw-1796), Oostvlaams verbond van de kringen voor Geschiedenis, 36, Oudenaarde, 1998, p. 172.

7) VAN ISTERDAEL H., Inventaris van het archief van het Land van Aalst (1342-1814), Brussel, 1994, p. 519-521 en pp. 527-529.

De schepenbank van Aalst

Het rechtsgebied strekte zich vooreerst uit over het gebied intra-muros, dus dat gebied dat binnen de stadsmuren lag. Het schependom bevatte ook nog een gedeelte extra-muros, de gehuchten Mijlbeek en Schaarbeek en de parochie Nieuwerkerken. Deze drie gebieden waren praterijen, dat zijn verstedelijkte buitengebieden. Wie in de praterijen woonde, was een buitenpoorter van Aalst. Schaarbeek en Mijlbeek behoorden op religieus vlak tot de parochie van Aalst.

De schepenen hadden de jurisdictie over de poorters van de stad en de buitenpoorters. De schepenen hadden de volgende bevoegdheden : de wettelijke passeringen, dit waren rechtshandelingen die zich voltrokken voor de schepenen. De burgerlijke rechtspraak, die alle geschillen op het civiele terrein omvatte, was ook een onderdeel van hun takenpakket. Qua criminele rechtspraak hadden ze de hoge, middele en lage justitie.

Buiten de rechtspraak waren ze bevoegd voor de afkondiging van de statuten en de ordonnanties voor het bestuur en het gerecht der stad. Ook het vaststellen van de belastingen, die vereist waren voor het bestuur van de gemeente, vormden een onderdeel van hun takenpakket. Zij hadden het beheer en het toezicht over de gemeentelijke eigendommen en de meeste gemeentelijke gestichten. Ook het handhaven van de openbare orde, het verlenen van poortersrechten en de aanstelling van stadsbedienden, dekens en gezworenen van de gilden waren tenslotte een onderdeel van hun omvangrijke bevoegdheden.

1. Vermogensmisdrijven

Zowel voor de stad als het platteland van Aalst nemen deze delicten het grootste aandeel van de criminaliteit voor hun rekening. Ongeveer 40 % van de misdaad in de streek manifesteerde zich in die vorm. Waarom ze zo «populair» waren en hoe ze zich manifesteerden, wordt hieronder uit de doeken gedaan.

Tijdens de eerste twee decennia van de 18^e eeuw neemt vermogenscriminaliteit de belangrijkste groep van de gekende en vervolgte misdaad voor zijn rekening. De troebelen die de Spaanse Successieoorlog en de nasleep ervan veroorzaakten, zijn hier debet aan. Een dergelijke situatie was niet uniek voor het Aalsterse: in de kasselrij van de Oudburg (het platteland rond Gent) vond men een soortgelijke situatie.⁽⁸⁾ Daarna daalt het aantal en heeft het gerecht meer af te rekenen met landloperij en bedelarij (zie verder).

Tijdens de jaren dertig nemen de percentages een hoge vlucht. Deze trend zet zich door tot circa 1744. Na dat jaar dalen de aantallen scherp en wederom nemen landloperij en bedelarij hun eerste-rangspositie in bij de criminaliteit. Er is dus een verband te bespeuren tussen vermogensmisdrijven en overtredingen van politiereglementen, wat ook in de kasselrij van de Oudburg werd vastgesteld.⁽⁹⁾ Vanaf het einde van de jaren vijftig tot het einde van het Ancien Régime nemen vermogensdelicten weer fors toe. Zeker voor het platteland is er een zekere correlatie met de toenemende moeilijkheden in de Vlaamse plattelandsnijverheid.

De **historische kritiek** moet echter weer van stal worden gehaald als we de bekomen cijfers in de juiste context willen plaatsen. De hoge percentages die we vonden, waren in een aantal gevallen het werk van één of enkele criminelen. Zo werd in 1740 een zekere Jan Triest veroordeeld. Deze nam met 19 (bekende) inbraken ongeveer 1/3 van alle criminaliteit tijdens die periode voor diens rekening.⁽¹⁰⁾ Het is dan ook niet te verwonderen dat de vermogenscriminaliteit voor het Leenhof hoog scoort tijdens

8) OTTE E., Criminaliteit in de kasselrij Oudburg (1700-1789), Onuitg. Lic. Verh., R.U. Gent, 1986, p. 71.

9) IDEM, o.c., p. 73.

10) Stadsarchief Aalst (S.A.A.), Land van Aalst (LvA), nr. 13402, fol. 105-108.

de jaren 1740-1744. Vooral in de tweede helft van de jaren veertig heeft de stad Aalst te lijden onder de troepenbewegingen van de Successieoorlog. Die omstandigheden zullen een efficiënte werking van het gerecht zeker verhinderd hebben. Dat kan de afwezigheid van vermogensdelicten wellicht verklaren. In de periode 1784-1789 namen vermogensmisdrijven meer dan 60 % van de misdaden voor hun rekening op het platteland. Deze hoge cijfers zijn dan weer voor een belangrijk deel te wijten aan de berechting van de dievenbende van Jan De Smet door het Leenhof (zie verder).

Huisdiefstal met en zonder braak neemt het leeuwendeel in van de vermogensdelicten. We geven hier dan ook wat meer uitleg. Het overwicht van gewone huisdiefstal is te verklaren door het feit dat het niet zo moeilijk was om iets mee te nemen uit de woonst, in een ogenblik van onoplettendheid van de bewoner(s). Zowel vrienden of verwanten als onbekenden konden potentiële dieven zijn. Meer dan één schoon- of kleinzoon maakte van de afwezigheid van de verwanten gebruik om zich te verrijken. De vagebond of een toevallige passant kon niet weerstaan aan de verleiding om gauw een hemd mee te nemen dat lag te drogen op een haag. Indien men betrappt werd, kwam het gerecht dat trouwens niet altijd te weten. Pieter Jan De Meerleere meende dat hij zonder problemen een hemd kon stelen. Hij had echter pech: de knecht van de bewoners greep hem bij de lurven. Pieter Jan smeekte op zijn knieën om niet te worden overgeleverd aan het gerecht. Hij slaagde erin om de gemoederen van de eigenaars te vermurwen, want ze lieten hem gaan. Hier zien we meteen ook dat men ook zonder het gerecht tot een «regeling» tussen dader en slachtoffer kon komen, een feit waarmee we serieus mee moeten rekening houden bij het onderzoek naar criminaliteit in het verleden.

Van Hemelryck meent dat inbraak specialisatie en ervaring eiste en bijgevolg meer iets was voor «profs»⁽¹¹⁾. Dit zou tevens verklaren waarom het minder frequent voorkwam. Inderdaad, ook tijdens het onderzoek bleek dat er bij inbrekers meer mensen waren die al met het gerecht in aanraking waren geweest en die zelfs hun «beroep» hadden gemaakt van inbreken. Peter De Smet was reeds veroordeeld voor inbraak door de drossaard van Brabant (= hoge gerechtsambtenaar in het hertogdom Brabant) en in Mechelen. Op het Aalsterse platteland had hij zijn «carrière» voortgezet: hij bekende op twee plaatsen te hebben ingebroken, reden genoeg om hem tot de galg te veroordelen.⁽¹²⁾

Bij nacht en ontij of als de bewoners van een huis naar de mis of de kermis waren, ging men over tot actie. Bij meer dan 1/3 van de inbraken werd alleen gehandeld. De solitaire, dikwijls rondzwervende inbreker zal allicht minder snel de aandacht hebben getrokken.

Laten we ook wat aandacht besteden aan enkele vermogensmisdrijven die minder frequent voorkwamen maar toch wel hun betekenis hadden binnen de toenmalige maatschappij.

We beginnen met de diefstal van dieren, goed voor 5,3 % van de vermogensmisdrijven. De Germanen beschouwden dit reeds als een «furtum capitale», terwijl het Romeins recht dit rangschikte bij de diefstallen met verzwarende omstandigheden. Paarden waren een onmisbaar hulpmiddel in de landbouw, wat maakte dat de diefstal van deze dieren sterk werd afgekeurd én op harde represailles vanwege het gerecht kon rekenen. Misschien was dat ook de reden waarom een belangrijk deel van de paardendieven doorgewinterde criminelen waren, die toch niets meer te verliezen hadden. Dikwijls waren het vagebonden die zich ook bezondigden aan andere (vermogens)delicten. Martinus Van Hemelryck was in 1743 door het Leenhof veroordeeld tot geseling, brandmerking en verbanning wegens inbraak en diefstal, maar dat weerhield hem er niet van om in 1747 en in 1749 een paard te stelen⁽¹³⁾.

Diefstal door dienstpersioneel werd eveneens als een ernstige misstap beschouwd. De knechten en meiden ontvreemdden meestal persoonlijke spullen en textielwaren bij hun bazen. In 1767 vaardigde de centrale overheid van de Oostenrijkse Nederlanden een ordonnantie uit die een streng

11) VAN HEMELRYCK F., *De criminaliteit in de ammanie van Brussel van de Late Middeleeuwen tot het einde van het Ancien Régime (1404-1789)*, Brussel, Verhandelingen van de Koninklijke Commissie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten, 43 (1981), 97, p. 182.

12) S.A.A., LvA, nr. 13402, fol. 116-118.

13) S.A.A., LvA, nr. 13402, fol. 125-127 en fol. 164-165.

optreden voorschreef bij «vol domestique». De meesters en meesteressen waren verplicht om aangifte te doen bij de gerechtsofficieren, op straffe van boete. Zij dienden echter niet voor de kosten op te draaien en geheimhouding werd verzekerd.⁽¹⁴⁾

Een typisch ruraal vermogensdelict was **houtdiefstal**. De bossen in de regio hadden regelmatig te lijden onder illegale houtkap. De centrale overheid was voor deze materie eveneens gevoelig. In 1744 werd een plakkaat uitgevaardigd dat akkerschade en illegitieme houtkap moest beknotten. Wie zich hout toeëigende zonder toelating diende een boete te betalen van 12 pond. Gebeurde dit 's nachts, dan werd het bedrag verdubbeld. Kon men de boete niet betalen, dan werd men verplicht om drie uur aan de schandpaal te staan met een deel van het gestolen hout. In geval van recidivisme riskeerde men geseling, brandmerking en een verbanning voor tien jaar uit het rechtsgebied waar de feiten hadden plaatsgegrepen. De gerechtsofficieren moesten huiszoekingen ondernemen om alle mogelijke illegale buit uit het bos te ontdekken⁽¹⁵⁾. Pas na 1759 krijgt het Leenhof echter de bevoegdheid over de inwoners van de plaatselijke heerlijkheden en krijgen we een beeld van plaatselijke misdaden. Vooral de bossen van religieuze instellingen kregen blijkbaar ongewenst bezoek. Bij een huiszoeking vond men bij Jan Baptist Ronsse uit Mater plantsoen met het merk van de abdij van Ename. Er werd ook nog ander hout gevonden dat hij gekapt had in de bossen van die religieuze instelling.⁽¹⁶⁾

Huisvredebreuk was weinig voorkomend en manifesteerde zich vooral in de vorm van vernieling van eigendom, ingegeven door woede of naijver. In 1777 namen zeven mannen in Semmerzake het recht in eigen handen om een bouwisdrijf aan te pakken. Een huis dat op de gemene grond van Semmerzake stond werd met bijlen en andere werktuigen vernield. De daders werden tot een boete van 60 pond veroordeeld, de normale boete voor een dergelijk vergrijp.⁽¹⁷⁾

Tot slot nog wat uitleg over enkele soorten van vermogensmisdrijven die men misschien als typisch voor de 18^e eeuw zou bestempelen, maar die toch slechts marginale verschijnselen waren. **Beurzensnijden** kwam niet veel voor in de bronnen. Daaruit mag men niet besluiten dat dit fenomeen slechts klein bier was in vergelijking met andere vormen van diefstal. Zoals voor Brussel, geldt waarschijnlijk ook hier dat het aantal bestrafte beurzensnijders slechts een klein beeld geeft van de reële frequentie van de kwaal.⁽¹⁸⁾ Beurzensnijders maakten handig gebruik van de drukte op plaatsen waar veel volk samenkwam, zoals markten of de kermis. Het was niet moeilijk om in dergelijke omstandigheden een argeloos slachtoffer wat armer te maken en weg te glippen tussen de massa. Opvallend is dat het steeds allochtonen waren die berecht werden voor deze misdaad. Mogelijk liepen ze sneller in de kijker als er een geval van beurzensnijden was vastgesteld, wat maakte dat ze de eerste waren om gecontroleerd te worden.

Gevallen van **beroving** waren nog schaarser. De daders isoleerden het slachtoffer altijd vooraleer diens beurs wat lichter te maken. Joos Vaghenende dweilde eerst enige herbergen af met zijn slachtoffer in spe. Bij een brugje te Munte beroofde hij dan met een medeplichtige de persoon in kwestie. De vader van die medeplichtige gaf aan het slachtoffer echter twee paar nieuwe schoenen als hij het misdrijf niet zou aangeven bij de autoriteiten. ⁽¹⁹⁾ Wederom constateren we hoe een private regeling tussen de dader of diens familie en het slachtoffer kon plaatsvinden. Misschien verklaart dit ook waarom deze vorm van diefstal, maar ook andere misdrijven, zo weinig voorkomen in de archieven.

14) Recueil des Ordonnances des Pays-Bas Autrichiens (R. O. P. B. A.), deel IX, p. 332-333, 23-7-1767.

15) Placcaten van Vlaenderen, deel V, p. 1049-1055, 30-1-1744.

16) S.A.A., LvA, nr. 13812.

17) S.A.A., LvA, nr. 13931.

18) VAN HEMELRYCK F., De criminaliteit..., p. 209.

19) S. A. A., LvA, nr. 13904 en nr. 13912.

Benden

Tijdens het onderzoek troffen we een dievenbende aan die opereerde in de streek tussen Schelde en Dender als daarbuiten. Wie «bende»hoort en «platteland van Aalst» denkt natuurlijk dadelijk aan de bende van Jan De Lichte. Die wordt, zoals reeds vermeld, niet opgenomen in het onderzoek. In de jaren 1780 opereerde er nog een bende in de regio, namelijk die van Jan De Smet uit Mater. In totaal gaat het om negentien personen die werden voorgeleid wegens hun bewezen of vermeende betrokkenheid.

Dankzij het zeer lijvige procesdossier kunnen we een ware prosopografie opstellen van de (meeste) leden, met vermelding van leeftijd, burgerlijke stand en beroep :

- Jan de Smet, 60-jarige handwerker, weduwnaar :
  - * (zoon) Jacob de Smet (14 à 15 jaar).
  - * (dochter) Maria Joanna de Smet, 20-jarige spinster.
- Maria Joanna de Smet (zuster van Jan), 46-jarige spinster, in haar 2° huwelijk met Pieter de Moor, 39-jarige handwerker :
  - * (dochter) Anna Petronella Groenez, 22-jarige spinster, getrouwd.
- Petronella de Bock, 20-jarige spinster, en (zuster) Joanna de Bock, 24-jarige spinster, gehuwd met Jozef van den Driessche, 22-jarige wever.
- Maria Jozefa van Kerkhove, gehuwd met Lieven de Bakker.
- Pieter Marijns, 41-jarige varkenskoopman, en (broer) Jan-Baptist Marijns, 40 jaar.
- Catharina Marijns (dochter van Jan-Baptist), 23-jarige dienstmaagd bij Jacob Verheyleson, 40-jarige handwerker (zijn van plan te trouwen).
- Eleonora Mulander, 37 jaar, getrouwd met Francis de Bleecker, 43 jaar.
- Hendrik de Waele, 38-jarige soldaat, getrouwd met Catharina van West, 43-jarige spinster.
- Pieter Craije, 33-jarige handwerker, getrouwd, en (zuster) Francisca Craije, weduwe.

Garnot meent dat familiale banden en geografische afkomst belangrijke factoren zijn bij bendevorming, evenals specialisatie in een bepaald soort delict.⁽²⁰⁾ De «bendeleider» Jan De Smet had inderdaad nogal wat familieleden die opereerden in de bende : zijn zoon, dochter en zuster. Ook waren twee broers, hun zuster en haar verloofde actief betrokken bij de bende. Voor het merendeel waren de beklaagden afkomstig uit Mater. Een zekere specialisatie kan men ook terugvinden : de bendeleden werden alleen wegens vermogensdelicten aangeklaagd. Gedurende vele jaren hadden ze gestolen op marktdagen en in winkels te Ename, Gavere, Gent, Geraardsbergen, Nederbrakel, Ronse, Sint-Lievens-Houtem, Vloesberge, Waarmaarde en Zottegem. Maar ook voor gewone diefstal of inbraak draaiden ze hun hand niet om. Jan de Smet en vijf anderen vormden de kerngroep die het gros van de diefstallen voor hun rekening namen.

Wat motiveerde deze mensen tot het plegen van die misdaden ? De armoede zal zeker en vast wel een voorname factor geweest zijn. Bij één van de beklaagden lezen we:

«haer huyzeken staende op den grond van de armen». Straks gaan we trouwens nog terugkomen op de slechte sociale toestand van Mater. Bendevorming werd in de hand gewerkt door politieke en/of sociaal-economische instabiliteit. De bende van Jan De Lichte profiteerde van een politieke factor, in casu de Oostenrijkse Successieoorlog. Bij deze criminelen is de sociaal-economische factor van toepassing. Voor het grootste deel oefenden ze ongekwalificeerde handarbeid of spinwerk uit. Deze beroeps categorieën werden het eerst en het meest getroffen door de verslechterde economische situatie van de jaren tachtig van de 18e eeuw. Voor de stad Brugge van die periode werd eveneens een zekere correlatie vastgesteld tussen hoge graanprijzen en (vermogens)criminaliteit.⁽²¹⁾ De bendeleden ontvreemdden voornamelijk textielwaren, wat dan weer verklaard zou kunnen worden door

20) GARNOT B., La perception des délinquants en France, in: Revue Historique, 120, 1996, p. 359-361.

21) HUYS M., De criminaliteit te Brugge (1770-1790), Onuitg. Lic. Verh., K. U. Leuven, 1979, p. 125.

nieuwe tendensen in de productie en consumptie van deze waren, welke een bijzondere interesse opwekte bij dieven.⁽²²⁾ Een verschil met de bende van Jan De Lichte is dat Jan De Smet en zijn kornuiten geen geweld gebruikten, althans niet volgens het bronnenmateriaal. Moord en doodslag maakten echter ook maar een marginaal deel uit van de misdrijven die de volgelingen van de beruchte rover pleegden (7,2 %).⁽²³⁾ Voorts waren vele leden van zijn bende zwervers, terwijl die van Mater over een vaste woonplaats beschikten.

De voornaamste bendeleden werden veroordeeld tot 10 à 20 jaar in het Provinciaal Correctiehuis te Gent. Tien anderen kregen straffen tussen 2 en 8 jaar detentie in het Correctiehuis. Twee vermeende leden werden vrijgesproken. Twee anderen dienden enkele weken in de gevangenis door te brengen op water en brood ⁽²⁴⁾.

2. Overtredingen van politiereglementen

Met deze titel duiden we leegloperij en aanverwante delicten (landloperij en bedelarij) aan. Door te zwerven en te bedelen hield men zich immers niet aan de politieordonnanties om de «ledigheid» te beteugelen. Al deze vormen van criminaliteit nemen de tweede plaats in bij de gekende criminaliteit, met een aandeel van 1/3. Verderop zal blijken dat deze vergrijpen misschien wel dé barometer bij uitstek zijn van de (in)efficiëntie van het gerecht en van de effecten van oorlog en economische malaise op de criminaliteit.

De waarde van het bronnenmateriaal is verschillend volgens periode en lokaliteit. Verderop zal blijken dat een proces inzake landloperij en bedelarij vaak beknopt werd afgehandeld. Dikwijls is socio-economische informatie of een inzicht in het hoe en waarom niet terug te vinden. Vooral als we het vooronderzoek of procesdossiers tot onze beschikking hebben, kan een profiel van de misdadiger worden opgesteld. Voor sommige cruciale periodes zijn die echter schaars of helemaal niet aanwezig. Als men de periode 1737-1760 wil bekijken, moeten we ons vooral baseren op het register van het Leenhof inzake de misdaad op het platteland. Via een dergelijk register vernemen we jammer genoeg niet veel meer dan de daders, de misdaden en de strafmaat. Dit valt dan samen met een periode die juist gekenmerkt wordt door een hoge vlucht van de overtredingen van politiereglementen. Voor de stad Aalst hebben we voor de jaren 1750 dan wel bronnen die ons meer vertellen over de delinquenten. Deze mankementen in het archiefmateriaal moet men in het achterhoofd houden bij de vaststellingen over deze vorm van misdaad.

Voor de eerste twee decennia hebben we maar summiere aanduidingen over deze vorm van criminaliteit, zowel voor de stad als het platteland rond Aalst. Dit is gedeeltelijk te wijten aan lacunes in de bronnen. Voor de stad Aalst komt hier nog bij dat men waarschijnlijk in de eerste jaren van de 18^e eeuw meer oog had voor vermogensdelicten.

Zeker voor de archieven van het Leenhof geldt dat we waarschijnlijk met een serieuze onderschatting van de werkelijke graad van landloperij en bedelarij zitten als we ons puur op hun archieven verlaten. Desmet onderzocht de zigeunervervolging in het Land van Aalst gedurende de periode 1715-1750. Van deze etnische groep vond zij maar weinig gegevens in de archieven van het Leenhof. Natuurlijk, deze rechtbank kon alleen die zigeuners berechten die op de grote wegen waren opgepakt. Voorts meent zij dat de meeste processen van zigeuners op een beknopte én mondelinge wijze werden afgehandeld.⁽²⁵⁾ Dit gaat wellicht ook op voor de «gewone» vagebonden en bedelaars.

22) VAN BELLINGHEN M., Diefstal en heling van kleding en textiel: Antwerpen, 1775-1785, in: Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis, 21, 1996, (4), p. 404.

23) Zie hiervoor tevens: LAMARCQ D., De bende van Jan De Lichte, volgens de processen van 1748, in: Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 22, 1978, (1), p. 23.

24) Zie ook, S.A.A., LVA, nr. 14106.

25) DESMET L., Het zigeunerplakkaat van 29-12-1725. Case-study: het Land van Aalst 1715-1750, Onuitg. Lic. Verh., R.U. Gent, 1991, p. 14.

Men dient voorts rekening te houden met de onwil van het politioneel apparaat om landlopers/bedelaars te arresteren. Men was zich ervan bewust dat de kosten van het onderzoek hoog konden oplopen. Tot deze vaststelling komt men ook voor de Oudburg. Het inschakelen van de plattelandsbevolking voor patrouilles leverde niet veel resultaat op, want men was bevreesd voor represailles van de ontsnapte gevangenen of hun kompanen.

De situatie was niet anders voor de onderzochte regio. In 1730 deed de stadhouder van Aalst zijn beklag over het feit dat hij moest instaan voor het gros van de gerechtskosten van de vagebonden en zigeuners die waren opgepakt op het platteland. Daarom besloot men simpelweg om zoveel mogelijk processen te vermijden, wat strikt gerespecteerd werd ! Ook tussen de leenmannen van het Leenhof en de Aalsterse schepenen waren tevoren betwistingen gerezen over wie de landlopers diende te berechten en wie verantwoordelijk was voor de kosten.

Op het Aalsterse platteland waren de patrouilles die het platteland dienden te zuiveren van rondzwervend gespuis een maat voor niets. In 1751 bleek dat er dagelijks 1208 mannen de wacht liepen in de kasselrij. Ze waren duur, zaten meer in de herbergen en durfden niet op te treden tegen de vagebonden. Ondertussen regende het wel klachten over het grote aantal landlopers. Een zelfde teneur is overigens weer te vinden in de kasselrij Oudenaarde. In 1767 vroegen de dorpsbesturen uit de kasselrij Oudenaarde maategelen van de overheid wegens de geweldige overlast van vagebonden en bedelaars. In beide gebiedsdelen werd besloten tot de stationering van marechaussees of provoosten, een soort 18e eeuwse versie van de rijkswacht.⁽²⁶⁾

Keren we nu terug naar de cijfers voor het Leenhof. Een eerste piek wordt bereikt in de periode 1720-1724. Voor een deel is dit dus te verklaren door de «zigeunergolf» waarmee het Aalsterse platteland vooral in de jaren 1722-1726 te maken had. Hiervan worden we echter vooral door andere bronnen geïnformeerd. Uit de archieven van de Provoost-Generaal bleek dat de helft van de zigeuners die berecht werden, gearresteerd waren op het platteland van Aalst tussen 1723 en 1727.⁽²⁷⁾ De daling rond 1730 is dan waarschijnlijk voor een deel te wijten aan de onwil tot vervolging van de kant van de Aalsterse stadhouder, waarover we eveneens reeds gesproken hebben.

Vanaf 1739-1740 tot het einde van de vijftiger jaren schieten de aantallen weer flink de hoogte in en maken dan het gros uit van de misdaden. Tussen 1748 en 1759 gaat het om percentages tussen de 60 en 80 % ! Twee fenomenen kunnen deze toename verklaren. De jaren 1739 en vooral 1740 zijn duurtelijaren, tijdens dewelke de prijzen voor levensmiddelen sterk toenamen. Het pauperisme en wat daarmee gepaard ging, namelijk landloperij en bedelarij, nam eveneens sterk toe. Daarna zorgde de destabilisatie van de Nederlanden, veroorzaakt door de Oostenrijkse Successieoorlog, ervoor dat de aantallen hoog bleven. Vooral in de stad en het schependom van Aalst was er een toevloed van landlopers en bedelaars. Mogelijk dreef de nasleep van de Successieoorlog de paupers naar de steden. Ook leidde het einde van een oorlog⁽²⁸⁾ in het Ancien Régime steeds tot werkloosheid onder de soldaten, wat hen deed zwerven door het land.

Rond 1760 dalen de aantallen weer, vooral op het platteland. In Aalst zelf wordt ook een afname vastgesteld, maar blijft het aandeel toch altijd schommelen tussen 1/4 en 1/3 van de misdaad. Er is reeds gesproken over een correlatie tussen een stijging van de vermogensdelicten en een gelijktijdige daling van landlopen en bedelen. Dit verklaart dan de afname. Enkel tijdens de periode 1778-1783 zien we hoe de aantallen voor het platteland wederom toenemen, tot ongeveer een kwart van de misdaadpercentages. Het aantal bedelaars neemt dan toe, met een overwicht van autochtonen deze keer. De moeilijke sociaal-economische situatie van dat ogenblik is hier debet aan. Voor Oudenaarde

26) VAN ISTERDAEL H., Inventaris, p. 90-91 en Id., De instellingen..., p. 199.

27) DESMET L., Het zigeunerplakkaat..., p. 23-234. De Provoost-Generaal was een gerechtsofficier die in alle provincies van de vorst mocht optreden tegen niet-gedomicilieerde personen. VANHEMELRYCK F., Provoost-Generaal van het Hof en van de Nederlanden (eind 15^e eeuw-1795), in AERTS E. e.a., Centrale overheidsinstellingen..., p. 478-485.

28) De Oostenrijkse Successieoorlog eindigde in 1748.

29) CHAVATTE K., Armoede en bedelarij te Oudenaarde in de 18e eeuw, Gent, R.U. Gent, Onuitg. Lic. Verh., 2000.

achterhaalde Chavatte dat de plaatselijke armenzorg tegen het einde van de 18^e eeuw totaal niet meer in staat was om het hoofd te bieden aan de werkelijke omvang van armoede en de daarmee gepaard gaande bedelarij.⁽²⁹⁾

Ook de daaropvolgende eeuw zou de bedelarij een probleem blijven. Te Ronse werd een ploeg ingesteld die de omgeving 's nachts doorkruiste om bedelaars en landlopers aan te houden. De bedelaars werden dan overgebracht naar het bedelaarsgesticht te Brugge.⁽³⁰⁾ De materie lag gevoelig bij de (centrale) overheid, getuige de talrijke ordonnanties die in dit verband werden uitgevaardigd. Het merendeel (16) dateert uit de eerste helft van de 18^e eeuw, terwijl er voor de tweede helft slechts zeven ordonnanties zijn terug te vinden. Dit is niet te verwonderen. In de meeste gevallen waren het immers niet meer dan kortstondige acties naar aanleiding van krijgsverrichtingen.

Waarom ging iemand bedelen en zwerven? Een belangrijke reden was een verbanning die men niet naleefde. Een dergelijk misdrijf hebben we echter gerangschikt als «banbreuk» en werd geplaatst onder de noemer van misdrijven tegen de openbare orde. Dat wordt verder meer uitgebreid besproken. Hier gaan we echter in op de andere motieven. Dit was maar voor een klein deel van de delinquenten terug te vinden. De beknopte wijze waarmee het proces van vele van dergelijke misdadigers werd afgehandeld, verklaart dit.

Dé oorzaak bij uitstek was werkloosheid. Een belangrijke oorzaak voor ellende in de toenmalige samenleving was de gedwongen of gedeeltelijke werkloosheid waaraan een deel van de bevolking blootstond. Nogal wat bedelaars die voor het Leenhof kwamen op het einde van de jaren zeventig, waren berooide handwerkers en textielarbeiders. Leonard Van Mullegem uit Nukerke had geen werk en moest een vrouw en vijf kinderen onderhouden. Daarom was hij aan het bedelen buiten de gemeente waar hij woonde⁽³¹⁾.

De grote openbare werken in de Zuidelijke Nederlanden van de 18^e eeuw trokken heel wat werkwilligen aan. In het Oostenrijkse tijdvak werden niet alleen de natuurlijke waterwegen aanzienlijk verbeterd, maar werd ook heel wat aandacht besteed aan de grote wegen die de transithandel bevorderden. Het einde van dergelijke grootschalige openbare werken zorgde steeds voor een toename van de leeglopers én van de criminaliteit. Pierre Lebleu en Jean Du Moulin werden op 16 november 1757 opgepakt te Aalst. De eerste had naar eigen zeggen nog gewerkt aan het Leuvense kanaal en aan de Gentse Coupure, zijn kompaan aan waterwerken te Brugge en te Oostende.⁽³²⁾

Ontslagen militairen en deserteurs, maar ook volk dat meetrok met de legers, vulden het leger van zwervers aan na oorlogen. Jean Guillaume Du Pont trok met zijn familie rond als seizoenarbeider. Hij had lange tijd gediend in de Spaanse en Franse legers. Hij vroeg dat hij zijn militaire privilege mocht opeisen om aldus met zijn familie langs de wegen te bedelen. Hij diende de streek te verlaten, maar kreeg toelating om met zijn familie 24 uur langs de wegen de kost te vragen⁽³³⁾.

Wie lichamelijk gehandicapt was, ziek of oud, was in het Ancien Régime bijna onherroepelijk gedoemd om aan lager wal te geraken. Het onderzoek voor andere streken levert soortgelijke resultaten op. In de Franse streken Guyenne en Auvergne hadden vele vagebonden te kampen met medische problemen, waardoor de mogelijkheden om te ontsnappen aan hun ellendig bestaan zeer beperkt waren.⁽³⁴⁾ Ook in de stad en op het platteland van Aalst was het niet anders. Vele landlopers en bedelaars waren oorlogsinvalide. Anderen waren door hun hoge ouderdom naar de bedelstaf gebracht. Men was hierin echter niet altijd even oprecht. In enkele gevallen werd een valse ziekte of handicap handig gebruikt om de vrijgevigheid van het volk op te wekken. Ernest Jan Van De Velde had een jaar lang zijn linkerhand in de vest genaaid om medelijden op te wekken⁽³⁵⁾.

30) HOORNAERT A., Stefaan Modest Glorieux 1802-1872. Zijn actie tegen het pauperisme en de bedelarij in Ronse en omgeving (1830-1852), Leuven, KUL, Onuitg. Lic. Verh., 1973.

31) S.A.A., LvA, nr. 13988.

32) S. A. A., Stad Aalst (SA), nr. 1118, fol. 128-137.

33) S.A.A., LvA, nr. 13400, fol. 127-132.

34) CAMERON I. A., Crime and repression in the Auvergne and Guyenne 1720-1790, Cambridge, 1981, p. 165.

35) S.A.A., LvA, nr. 14147.

De factor armoede hangt natuurlijk samen met de andere factoren, maar hier bedoelen we die gevallen waar men dit als expliciete reden opgaf. Het is niet te verwonderen dat ook dit een belangrijk motief was om te zwerven en te bedelen, zeker tijdens economische laagconjuncturen. Lieven Monschoer uit Leeuwerger bedelde om zijn vrouw en vier kinderen te onderhouden, want na de winter was alles «verleirt».⁽³⁶⁾

Vooraf in de eerste helft van de 18^e eeuw maakten vagebonden een belangrijk deel uit van de misdadigers. Het ging in de eerste plaats om dieven. Wederom dienen de cijfers echter in de juiste context te worden geplaatst. Vooral in de jaren veertig waren er solitaire of in kleine groepjes opererende vagebonden actief. Desondanks manifesteert vermogenscriminaliteit bij landlopers zich vooral in kleine diefstallen en occasionele inbraken. Deze groep scoorde eveneens hoog bij misdrijven tegen de openbare orde. Vele vagebonden hielden zich niet aan de termijn of de reikwijdte van hun verbanning, of gebruikten valse papieren en namen (zie verder). Hun aandeel in gewelds- en seksuele misdrijven was slechts marginaal. Bij de eerste soort misdaad gaat het vooral om bedreigingen en beledigingen. Die werden geuit als de aalmoezen aan de lage kant waren. Bij seksuele vergrijpen was de aanklacht bijna altijd «onzedelijk» gedrag, in casu concubinaat. De heersende moraal was dus geen hoofdbekommernis voor deze misdadigers (zie ook seksuele misdrijven).

Bijna de helft van de veroordeelden zwierf alleen rond. Als men in groep rondzwierf lokte dit waarschijnlijk nog meer argwaan los van de overheid. Bovendien werd de mogelijkheid om ergens werk te kunnen vinden nog beperkter. Indien dit toch het geval was, dan betrof het meestal slechts enkele individuen. Iets meer dan een kwart zwierf met twee rond. Als men in groep rondtrok, dan was dit vaak te wijten aan gemeenschappelijke interesses. Zigeuners bijvoorbeeld verenigden zich in groepen volgens hun etnische afkomst.

Ook familieverbanden of het beroep waren een reden om in groep rond te trekken. In 1775 werd Andries Frans Lahaye, zijn vrouw, zijn zoon en schoondochter voorgeleid. Ze verdienden de kost met seizoenarbeid en leuren. Andries en zijn vrouw waren soldatenkinderen, wat frequent voorkwam bij opgepakte seizoenarbeiders⁽³⁷⁾.

Niet minder dan 65 % van de zwervers en bedelaars waren mannen. De verklaringen hiervoor zijn andermaal divers. Arme, zieke of gebrekkige vrouwen hadden betere kansen dan mannen om als echte armen erkend te worden en bijgevolg op steun te kunnen rekenen. Rondtrekkende vrouwen liepen bovendien sneller in de kijker en hadden minder kansen om aan werk te raken. Voorts heerste er op rondlopende vrouwen een veel scherpere sociaal-morele druk dan op mannen. Alle studies, ook voor de buurlanden, wijzen uit dat vooral jonge mannen steeds een aanzienlijk deel uitmaakten van de zwerfende bevolking⁽³⁸⁾.

Voor iets meer dan 40 % van de groep was het mogelijk de leeftijd te achterhalen. Dat is ook hier te verklaren door de aard van het bronnenmateriaal. Het gerecht handelde vele processen immers uiterst beknopt af. Velen wisten bovendien hun leeftijd niet. Een groot aantal mannen en vrouwen was vrij jong, namelijk tussen de 20 en de 34 jaar. Door een tekort aan werkgelegenheid dienden zij uit te wijken of te bedelen. Meestal verdienden zij de kost met loonarbeid in de landbouw- of textielsector. Seizoenarbeid was in vele streken van West-Europa normaal en meestal waren dit jongeren tussen 20 en 29 jaar. In tijden van werkschaarste riskeerden zij het om gevisieerd te worden als ongewensten⁽³⁹⁾.

Het merendeel van de vagebonden was ongehuwd of gescheiden van de partner. Er waren wel opvallend meer weduwen dan weduwnaars. Voor alleenstaande vrouwen was de maatschappij van de 18^e eeuw zeer hard. Zwerven en bedelen was dan de laatste mogelijkheid om te overleven. Toch blijkt dat een behoorlijk aantal van de mannen vrij oud was (> 40 jaar). Dit bevestigt dat het voor oudere en zieke vrouwen inderdaad gemakkelijker was om aanspraak te maken op bijstand. Bovendien werden alleenstaande bejaarden vaak niet als bedreigend beschouwd, omdat zij reeds lang geïntegreerd

36) S.A.A., LvA, nr. 14062.

37) S.A.A., LvA, nr. 13916.

38) SOLY H., Probleemjongeren in Brabantse en Vlaamse steden, 16e-18e eeuw, in LIS C., SOLY H., o.c., p. 116.

39) LIS C., SOLY H., Jeugd, criminaliteit.. in IDEM, o.c., p. 18.

waren in een gemeenschap en bijgevolg beschikten over veel «sociaal kapitaal». Zij kregen dan ook gemakkelijker een toelating om aalmoezen te vragen, wat mocht in de gemeente waar men woonde.⁽⁴⁰⁾

Slechts een beperkt deel van de misdadigers kwam uit de regio. De plaatselijke armen hadden immers nog de mogelijkheid om een beroep te doen op de gemeentelijke armenzorg in geval van nood. Toch is een kritische houding ook hier op zijn plaats. Vooral in de eerste helft van de eeuw treffen we vele vreemdelingen aan. Oorlogen en zigeunervervolging verklaren dit voor een deel. Bij de vreemdelingen kwam een belangrijk deel uit het vroegere graafschap Vlaanderen. Dit bewijst dat de mobiliteit plaatsvond binnen een geografisch beperkt gebied. Ook elders in Vlaanderen vindt men dit patroon.⁽⁴¹⁾ Het merendeel van de buitenlandse landlopers waren Fransen. Vooral in de jaren veertig en vijftig van de 18^e eeuw waren zij goed vertegenwoordigd. De correlatie tussen oorlogsomstandigheden⁽⁴²⁾ en landloperij wordt wederom bevestigd.

3. Misdrijven tegen de openbare orde

3.1. Inleiding

Wat bedoelen we met deze titel ? Hier gaat het om misdrijven als opstand tegen de overheid en ondermijning van het gezag, weerspanning, ontvluchting van gevangenen en banbreuk eveneens werden misdrijven tegen de openbare trouw (valsheid in geschrifte, meineed, valse namen, ambten en attestaties) bij deze categorie geplaatst.

Als we de criminaliteit in haar geheel bekijken, is deze groep van misdrijven niet zo dominant. Slechts 9,1 % van de criminaliteit wordt vertegenwoordigd door deze categorie.

Bovendien zijn er nogal wat fluctuaties te bespeuren. In de eerste helft van de eeuw is er een sterke vertegenwoordiging. Dan manifesteren misdrijven tegen de openbare orde zich bijna uitsluitend in de vorm van banbreuk. Vooral het Leenhof heeft af te rekenen met banverbrekers, die bleven rondzwerven op het platteland. Anderen bleven gewoon in hun woonst wonen in plaats van de kasselrij te verlaten. Er valt een parallel te bespeuren met de sterke mate waarin landloperij en bedelarij zich manifesteren. Vooral in de jaren veertig van de eeuw, als we dus veel overtredingen van politiereglementen optekenen, bereiken we hoge cijfers voor banbreuk. De misdrijven tegen de openbare orde nemen een kwart van de misdrijven op het platteland voor hun rekening in de jaren 1745-1749. Dit is trouwens vooral te wijten aan het verschijnen van leden van de bende van Jan De Lichte. Ze namen het niet zo nauw met de verbanning die tegen hen was uitgesproken door de militaire rechtbank in 1748.

Na 1760 krijgen we een ander patroon bij misdrijven tegen de openbare orde, zeker voor het platteland. Dit heeft twee oorzaken. In de eerste plaats heeft het Leenhof nu ook rechtsmacht over de ingezetenen van het platteland. Dit impliceert dat ook zaken als meineed en ambtsmisdrijven behandeld worden door het Leenhof. De tweede reden is de ingebruikname vanaf het midden van de jaren zeventig van het Provinciaal Correctiehuis te Gent. Voortaan konden de delinquenten veroordeeld worden tot een detentie in deze instelling. De verbanning, die toch niet veel uithaalde, werd meer en meer achterhaald als straf.

40) LIS C., SOLY H., Jeugd, criminaliteit..., in IDEM, o.c., p. 16.

41) OTTE E, o.c., p. 74.

42) Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog vielen de Fransen binnen in de Oostenrijkse Nederlanden.

3.2. Soorten misdrijven tegen de openbare orde

De verbanning was, naast de doodstraf, een maatregel om de gemeenschap te zuiveren van criminelen. De meest schadelijke en nutteloze elementen poogde men op een dergelijke manier weg te zuiveren. Het gerecht voorzag dat de banneling kon terugkomen voor het verstrijken van de termijn in de streek waaruit hij of zij was verbannen. Dit werd dan bestraft met een nieuwe soortgelijke straf, verminking, of, bij recidivisten en gevaarlijke misdadigers, de doodstraf. Wie in een dergelijke situatie verkeerde, had feitelijk twee mogelijkheden. De eerste was om de verordening aan de laars te lappen en terug te keren naar de streek van herkomst, met het gevaar om weer opgepakt te worden. De andere mogelijkheid bestond erin om te zwerven in vreemde streken, waar de banneling wegens de status van zwerver bijna zeker geen kans maakte om werk te vinden. De inbreuken op een dergelijke straf waren dan ook legio. Het was een asociale maatregel, waarmee de verschillende rechtsgebieden hun uitschot verplaatsten naar een andere jurisdictie. Bij meer dan 80 % van de inbreuken was het mogelijk om na te gaan welke rechtbank van een bepaalde stad, streek of gerechtsofficier hun gesommeerd had om een bepaald gebied voor een zekere termijn te verlaten. In niet minder dan 40 % van de casussen was inbreuk gepleegd tegen de bepalingen van het Leenhof, de Aalsterse vierschaar of andere rechtbanken in het gebied tussen Schelde en Dender.⁽⁴³⁾ Bij meer dan 1/4 van de gevallen had men een verbanning gekregen in de huidige provincies Oost- en West-Vlaanderen. Deze bevindingen staan in correlatie met het relatief beperkte geografische gebied waarin een groot deel van de landlopers rondtrok. Velen hadden meerdere straffen tegen zich horen uitspreken, maar trokken zich daar weinig van aan. **Elisabeth Brijnaert** was in 1723 door het Leenhof voor tien jaar verbannen uit de stad en het Land van Aalst. Ze kreeg deze straf wegens diefstal en banbreuk. Ze was namelijk te Boelare al twee keer verbannen uit de streek. In 1731 stond ze weer voor de leenmannen, opnieuw omwille van diefstal en banbreuk. Haar dochter was mee opgepakt. Beide vrouwen hadden eerder dat jaar te Zottegem moeten voorkomen. Elisabeth werd er veroordeeld tot geseling, brandmerken en een verbanning uit Vlaanderen voor twintig jaar. Nu werd ze weer gegeseld, gebrandmerkt in de vorm van de galg en levenslang verbannen. Haar dochter diende een geseling te ondergaan en moest het gebied verlaten voor 25 jaar. In 1739 liep Elisabeth wéér tegen de lamp. Ze had nog eens gestolen en haar ban verbroken. Nu kreeg ze de strop⁽⁴⁴⁾.

Meineed en valse getuigenis vormden het tweede belangrijkste misdrijf tegen de openbare orde. Het gerecht én de centrale overheid tilden zwaar aan deze misdaad. Een ordonnantie uit 1744 richtte zich tegen laster, meineed, valse verklikking en dito getuigenis. Wie opzettelijk vervalste of daartoe aanzette moest ter dood worden veroordeeld. De rechters dienden deze regel strikt toe te passen. Een gerechtsofficier die op een of andere manier meehielp, diende dezelfde straf te ondergaan⁽⁴⁵⁾. Meestal dreef een beloning de delinquenten tot het plegen van deze misdaden. In 1781 werden Cornelis D'Hoe en Joannes Josephus Meert veroordeeld tot een levenslange detentie in het Correctiehuis wegens hun meineed in het proces van Adriaan De Cock. Deze laatste had, op instigatie van ene Francis Lenaert, de gewezen griffier van Denderleeuw vermoord (zie verderop bij moord). Cornelis was door zijn broer Jan verzocht tot het plegen van de meineed. Hij ging in totaal negen schellingen krijgen als hij verklaarde dat hij Adriaan op de brug van het kasteel van Liedekerke gezien had. Joannes verklaarde dan weer dat hij met de moordenaar praatte ten tijde van de moord. De leenmannen waren uitermate misnoegd over deze zaak, die een misdaad onbestraft zou gelaten hebben en verantwoordelijk was voor hoogoplopende gerechtskosten. In het gratieverzoek van een andere broer en de zuster van de gebroeders D'Hoe antwoordde men dat niet alleen het edict van 4 januari 1744 moest worden nageleefd, maar dat dergelijke vergrijpen teveel voorkwamen bij het lage volk en er een voorbeeld diende gesteld te worden.⁽⁴⁶⁾

43) Voor 1759 werd immers op het platteland recht gesproken in de plaatselijke rechtbanken.

44) S.A.A., LvA, nr. 13400, fol. 134-147, nr. 13401, fol. 130-157 en nr. 13402, fol. 103-104.

45) R.O.P.B.A., deel V, 4-1-1744, p. 586-588.

46) Zie hiervoor: S.A.A., LvA, nr. 13732, fol. 77-79, nr. 13736 en A.R.A., GR, nr. 610A.

Het waren meestal landlopers en bedelaars die werden betrapt op het bezit van vervalste papieren of die een valse naam opgaven. Een paspoort diende om de politie tijdens klopjachten in staat te stellen om het spreekwoordelijke kaf van het koren te scheiden, maar ook hier was de praktijk ver van de theorie. Vele stadsoverheden leverden deze documenten af zonder veel toezicht en tegen geringe betaling. De valse papieren of dito namen dienden om een bezwarende levenswijze te verdoezelen. Joost Blommaert had een valse attestatie, die moest bewijzen dat hij vioolspeler was. In werkelijkheid bedelde hij om aan de kost te komen.⁽⁴⁷⁾

Gevangenis in het Ancien Régime hadden geen al te beste reputatie. Een groot deel verkeerde in een erbarmelijke toestand. Dronkenschap, corruptie en nalatigheid waren een ware plaag onder de cipiers. Ze waren ook niet zo ontoegankelijk als dat vandaag de dag het geval is, wat hulp van buiten vergemakkelijkte. Al deze factoren bevestigden weer de gebrekkige werking van het gerecht. Het was dan ook niet te verwonderen dat ontsnapping niet zo moeilijk was en regelmatig voorkwam. Ook elders was dat zo. Niclaes Gillis was al tweemaal uit de Leuvense gevangenis ontsnapt evenals uit die van Luik vooraleer hij in 1709 te Aalst werd opgepakt wegens vermogensmisdrijven⁽⁴⁸⁾.

(wordt vervolgd)

Lic. Dries MERTENS

47) S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 134.

48) S.A.A., SA (Stad Aalst), nr. 1117, fol. 91-96.

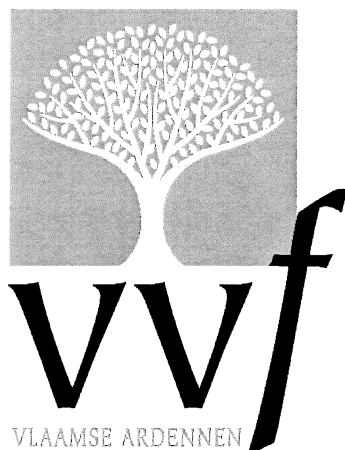
Woensdag 30 januari 2002
«Huis van Parma», Grote Markt, Oudenaarde
**Genealogie en Computer, Kennismaking
met het programma STAM**

Lucien LEFEVER

Woensdag 27 februari 2002
«Huis van Parma», Grote Markt, Oudenaarde
Voordracht Van Atingohova tot Etichove
Marc VUYLSTEKE

Bijdrage 2002

Het jaar 2001, het Jaar van de Vrijwilliger, loopt op zijn laatste benen, het komende Vlaamse feestjaar 2002 komt eraan. Wij waren verheugd uw bijdrage voor VVF-Vlaamse Ardennen in het verleden te mogen ontvangen en hopen dat U dit opnieuw in 2002 zult doen.

Wij vragen U om voor onze afdeling een bijdrage van 6.20 € over te schrijven op rekening nummer 443-5646341-77 van VVF-Vlaamse Ardennen.

Hiervoor ontvangt U ons halfjaarlijks VVF-tijdschrift en wordt U op de hoogte gebracht van onze bijkomende activiteiten buiten de maandelijkse vergaderingen. Vanzelfsprekend ondersteunt U ook onze werking. Wie bereid is om ons een extra duwtje in de rug te geven verhoogt vrijwillig zijn bijdrage.

Het hierbij gevoegd voorgedrukt overschrijvingsformulier mag U zeker gebruiken.

En hoe wordt U lid van de overkoepelende Vlaamse Vereniging voor Familiekunde ?

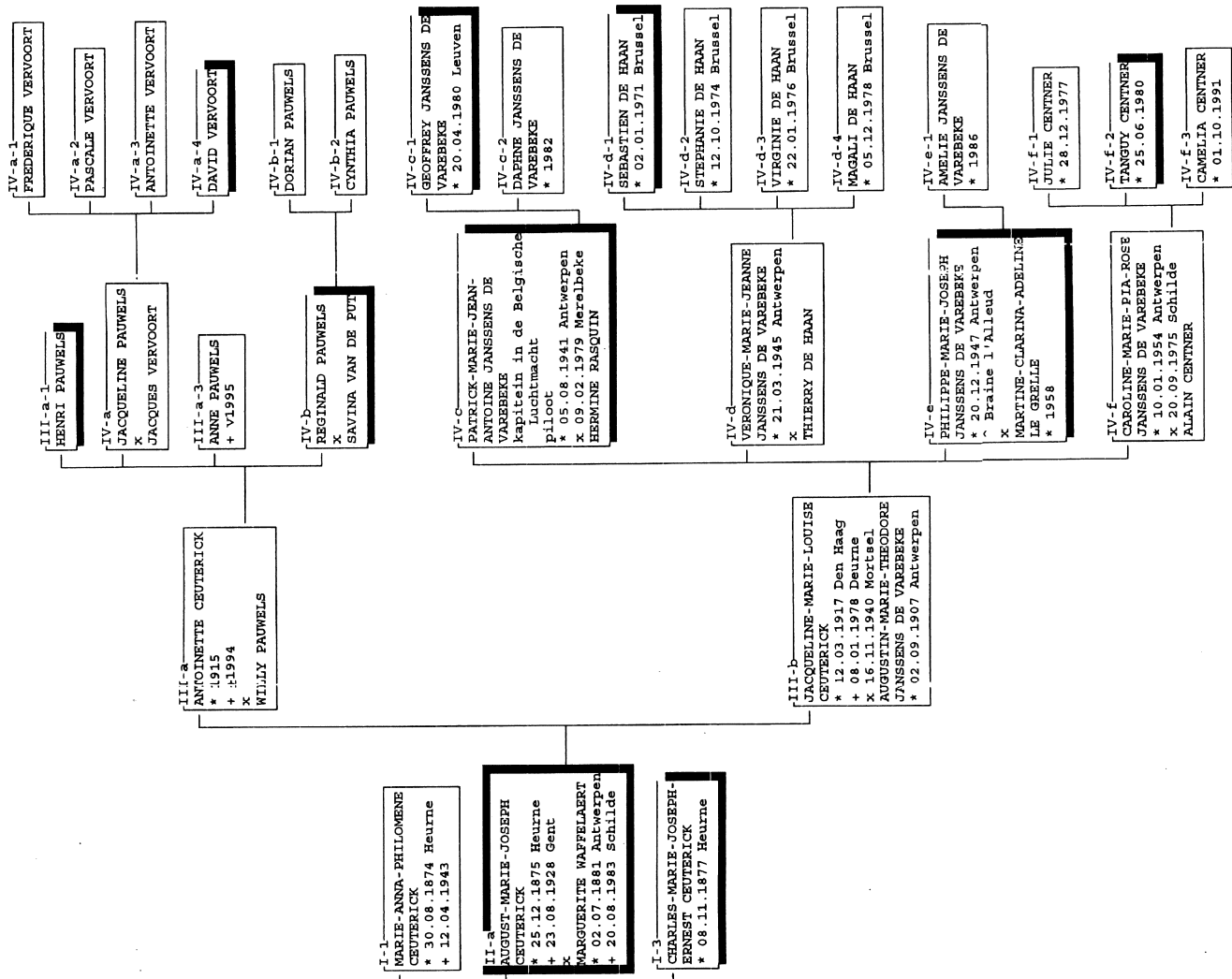
De bijdrage als gewoon lid voor het jaar 2002 bedraagt 25 €. U gireert dit bedrag op rekening nummer 000-0927382-62 van V.V.F., Van Heybeeckstraat 3 - 2170 Merksem.

Maandelijks ontvangt U dan het tijdschrift Vlaamse Stam.

Hartelijk dank.

Het Bestuur.

Vervolg genealogie Petrus - Franciscus CEUTERICK

64/2-2-4-1-8

I
ANTONIUS-LEONARDUS CEUTERICK
 Koopman
 * 16.03.1845 Zingem
 + 29.01.1909 Eevere
 C Heurte
 X 13.04.1872 Heurte
MARIE-ELISA-PHILOMENE DEVOG
 * 08.06.1846 Heurte
 + 03.02.1893 Heurte

II-b
LEON-RICHARD-HUBERT-JOSEF CEUTERICK
 * 17.05.1879 Heurte
 X
MARIE-THERESE DE PAEPE
 + 1920

III-c
ELISABETH CEUTERICK
 * 1906
 X 01.03.1981
ADOLF HACHE

III-c-1
LEON HACHE
 + v1995
 X
HELENE HOURDES

III-c-2
ANNY HACHE
 + v1995

II-b-2
ALFRED CEUTERICK
 * 1906
 X 31.05.1974
GEORGETTE DE BRUYN

II-b-3
MARCEL CEUTERICK
 Geestelijke
 * 17.11.1908 Gent
 + 01.03.1985 Gent

II-b-4
JEANNE CEUTERICK
 * 15.05.1910 Gent
 + 17.03.1936 Montignies/Sambre
 X
ARNOLD PIERST
 + 1962

II-b-5
ANDRE CEUTERICK
 * 26.10.1913 Gent
 + 17.01.1966
 X
MARCELLE VAN HAEKEN

II-c
PAUL-JOANNES CEUTERICK
 * 05.08.1880 Heurte
 + 1971
 X
MARIE BOISIAN

II-c-1
PAUL CEUTERICK

I-6
ALFRED-JOSEPH-STANISLAS CEUTERICK
 seminarist
 * 23.11.1882 Heurte
 + 21.03.1906 Gent

II-d
MARTHA-Alice-MARIA CEUTERICK
 * 30.01.1885 Heurte
 + 04.02.1969
 X
ALBERT VERVACKE
 * 27.08.1883 Ouwesgem
 + 17.10.1968

III-d
MARIE-ANTOINETTE VERVACKE
 * 06.05.1919 St-Amandsberg
 X
ANDRE DUA
 * 15.01.1914 Gent
 + 04.12.1978 Gent

III-d-1
PHILIP DUA
 * 04.09.1955 Gent
 + 05.10.1979 Gent

III-d-2
ANNE-MARIE DUA
 advocaat
 * 23.10.1958 Gent
 + Gent

Sprokkelingen uit «Audenaerdsche Mengelingen» i.v.m. criminaliteit in onze streek

Een boeiende voordracht van Dries Martens, «Criminaliteit in 't Land van Aalst», tijdens onze vergadering van 28 november jl. schetste een beeld van de criminaliteit; rijk gestoffeerd met namen, feiten en plaatsen, tijdens de 18^e eeuw.

De bosrijkheid in en om Mater, meestal eigendom van de abdij van Ename, waar vluchtelingen, bannelingen, maar ook boeven en schoeljes zich gemakkelijk konden verschuilen, is wellicht oorzaak van de opgemerkte hoge frequentie van diefstal en misdadigheid in deze regio (o.a. schuiloord, bosgeuzen...).

Spreker had het over de 18^e eeuw (Oostenrijks tijdperk). 't Geboefte of was het «behoefte» in de 16^e en 17^e eeuw (Spaans tijdvak) was niet voorbeeldiger.

De «Audenaerdsche Mengelingen» uitgave 1846/50 onthullen hierover niet mindere veroordelingen :

1542 AREKEN DE HOEMAKERE, bijgenaamd Chrisman, 19 j. oud, om: "*quad levende dieftelic, vagebondisme en andere clachten*" werd gecondemneerd "*te stane een halve ure ant pilorijn, ghegheeselt met scerpen roede, up syn bloot lyf met gheloyende ysere ghe-teeckent een A*". Verder verbannen voor 10 jaar uyt 't Graefschap Vlaenderen.

1540 JACOB ROBBINS, de burgemeester van Oudenaarde uitgedaagd hebbende af te willen zijn van het dubbel "*onghelt*" in het kelliiothuis (kantoor der stadsrechten), de vergadering gestoord hebbende, met mes en sabel beroerte makende op de markt; van lijf en goed verbeurd verklaard, geexecuteerd met het zwaard op de markt, 't lichaam gesteld op een rad.

1536 JAN VAN DEN BROUCKE, alias Hume, om oproer te stoken, samenzweringen tegen de Schepenen en deze gevangen te zetten in de toren "*Bourgonier*" er rond een gracht te graven, aldus toegang belettende aan 't garnizoen gecondemneerd, geexecuteerd "*metten zweerde*" en daarna 't lichaam gesteld te worden op een rad, 't hoofd op een stake.

1540 JAN VAN DEN BOSSCHE wegens aanzet tot opstand tegen de komst van 't garnizoen, verzet tegen het kelliiothuis, opruiende geschriften en seditieuse artikelen; gecondemneerd: geexecuteerd op de markt met het zwaard 't lichaam gesteld op een rad, 't hoofd op een stake, alle zijn goederen geconfisqueerd.

1540 WILLEM VAN DEN DRIESSCHE, als medeplichtige en zelfde feiten als Jan van den Broucke, en seditieuse woorden tegenover de koningin van Hongarije, gecondemneerd: gesteld op 't schavot, uitnijpen van zijn tong, verbannen voor altijd uit het land, confiscatie van al zijn goederen.

1540 FRANS PRINDAL om "*irreverentelic*" (oneerbiedig) en "*injurieuselic*" (beledigend) tegen de beslissingen van de gemeenteraad; gecondemneerd te compareren op een zitting van de raad, biddende de Almachtige God en de Keizer, graaf van Vlaenderen om vergiffenis smekende, ter bevaart te gaan naar Trier, zolang uit het land te blijven tot voldoening der straf.

1565 ADRIEN VANDEN BURIE, timmerman, op 21 juli, levend verbrand & **LIEVEN DE BLEECKERE**, in de pamelmeers levend verbrand, beiden omwille van de religie. (Bedoeld wordt het Protestantisme).

1574 JAN VAN DE STALLE, fs Martin, "*tapytseur van ambachte*" wegens diefstal van garen bij andere wevers, verwerkt in zijn eigen weefsels, gecondemneerd gesteld te worden op het schavot voor het stadhuis bekleed met allerhande gekleurd garen, daarna geseld "*totten loopende bloede*".

1640 BERNAERT DUPOURCK wegens verleiden van tapijtwevers naar Frankrijk uit te wijken, zonder consentie, werd zijn poorterschap verbeurd verklaard.

Ten behoeve van familiezoekers, hierbij een lijst van tapijtfabrikanten die wel een uitvoervergunning verkregen. Misschien vindt ge er een voorouder:

<i>De Weduwe Joos De Vrieze</i>	<i>Jacques Van der Roost</i>
<i>Wed. Jan Baert</i>	<i>Jacobus De Vrieze</i>
<i>Jan Veeren</i>	<i>Jan Blommaert</i>
<i>Joris Blommaert</i>	<i>Wed. Jacques Van Coppenolle</i>
<i>Wed. Adries Blommaert</i>	<i>Jacques Van de Kerchove</i>
<i>Pieter Van Coppenolle</i>	<i>Pieter Van Coppenolle fs Antone</i>
<i>Louys Blommaert</i>	<i>Davis Brandt fs Pieter</i>
<i>Wed. Antone Van Coppenolle</i>	<i>Wed. Kerchove, daude</i>
<i>Jan Vander Stichelen</i>	<i>Andries Blommaert</i>
<i>Jan De Vrieze</i>	<i>Antone Brandt</i>
<i>Joos van de Kerchove</i>	<i>Wed. Pieter Van Coppenolle</i>
<i>Abel Reghelbrugghe</i>	

1616 JEHAN DUBOIS °Virton 22 jaar, voor vagebondisme in de Nederlanden inbraak in diverse huizen in 't Mechelse, voor zelfde feiten opgesloten te "*Upbraclé*", ontsnapt nieuwe inbraken en diefstallen om meer te "*Matre*", Elseghem, Ronse; veroordeeld "*d'estre à la place patibylaire*" (galgplaats) der stad Oudenaarde geexecuteerd te worden met de koord tot de dood volgt.

1618 JACOB DE MEULEMEESTER wegens propaganderen van Calvinus leringe, het willen verleiden van personen te verzaken aan het kath. Apost. Geloof; gecondamneerd tot een boete van 50 gulden en ban uit de stad en kasselrije, zo niet, pijn van de galg.

- **1572 Inname der stad Oudenaarde door de Bosgeuzen:** en kriminele vonnissen, daaruit gevolgd ter vierschare XII jan. 1573 voor collaboratie met de rebellen.

ANDRIES DE CLERCQ, bijgenaamd palynk, poorter der stad; geexecuteerd "*metten brande, ende daernaer U doot lichaam metten voeten upwaert ghehangen te zyne an de galghe*".

PIETER DE WILDE, tapitseur van style mede complicité als voorgaande Andries. Ofschoon gestorven binnen de "*ciperaige*" in de nacht voor de uitspraak van 't vonnis, toch zelfde straf als voornoemde Andries.

PAUWELS WIELS, poorter dezer stede voor diensten aan de rebellen "*metten stroppe datter de doodt naer volghen zal*".

PAUWELS SENECHAL, eveneens voor diensten aan, en wapens te hebben ingezameld voor de rebellen; geexecuteerd "*metten zweerde*" met confiscatie van al zijn goederen.

ANDRIES AELHUUT, notaris, verzocht hebbende aan de rebellen-capitein Blommaert, school te mogen houden; veroordeeld te verschijnen ter vierschaar in «*ynwaet blootshoofd ende onghegordt, in handen een tortse van 2 ponden onghebrandt was, knyelende Gode om verghefvenisse biddende. Voorts nog te betaelen de kosten van gevangenis en justitie*».

JAN MOREELS bijgenaamd blau hoyken, kleermaker, voor de soldaten klederen te hebben gemaakt, zijn arbeid betaald zijnde met stof en hemden na zijn detentie de hemden ter justitie terug gebracht hebbende, daarom mildering van vonnis; maar toch geseling “*totten loopende bloede*”. Eveneens betaling van gevangenis- en justitiekosten.

JAN POERS, geboren te Ronse, schoenlapper, om twee of drie dagen wapens te hebben gedragen met de rebellen, maar gezien zijn lange gevangenschap, vlug weergekeerd naar zijn werk, alleen gecondemneerd om “*ghegheeselt te worden up u bloot lyf met scerpen roede totten loopende bloede*”.

MICHIEL DE MILLANDER, zeeldraaier te Leupegem, gheconspireert (samenzweren) te hebben de stad te helpen innemen, logies te hebben verschaft aan de vijand, gecondemneerd; levend verbrand en confiscatie van al zijn goederen.

JAN MEERSCHAERT, genoemde de neve, wonende te Leupegem, afwetende van het voornemen en medehulp aan de rebellen om de stad verraderlijk in te nemen, daarin zeer behulpzaam te zijn geweest gecondemneerd; “*geexecuteerd mette coorde, zulx datter doot naer volghe*”.

ARENT DELCROIS, wonende buiten de stad, zich aangesloten te hebben bij de rebellen ter inname van de stad, blijvende in hun dienst tot zij eruit vertrekken moesten, verspreidende “*hereticquen opinien*” (ketterijen) veroordeeld levend verbrand te worden.

PIETER ALSHUUT wegens bijstand aan de rebellen om meer wegens “*regement over tgheschut*” en dreigenmenten aan de schepenen, gecondemneerd “*ghestelt te zyne up een scavot*” voor het stadhuis met een strop om de hals “*ghegheeselt totten loopende bloede*”.

JOOS POERS wegens bijstand aan de rebellen in het regelen en gouverneren van het geschut. Zelfde straf als voorgaande, voorts confinerende (gedwongen plaats verblijf) den tijd van twee jaren binnen de stad.

LAURENS AUTEKIET wegens bijstand en hulp aan de vijand. Zelfde straf als voorgaande.

HENRIC BERGANS, idem

PIETER DE CLERCQ, bijgenaamd Palynck, idem

ARTUS VAN HABOSCH, inwoner van Leupegem om vergaderingen der rebellen te hebben bijgewoond, raad te hebben gegeven hoe de stad in te nemen, met complices de stadswacht te hebben verschalkt, na inname der poort de wapens te hebben gedragen, daarna in dienst gebleven zijnde, naderhand uitgeweken naar Zeeland, met andere banelingen terug gekeerd schuil houdende in de omringende bossen, diverse pachters te hebben gedwongen tot zekere sommen van penningen: gecondemneerd «*metten viere, loopende met een ketene en eene stake vast ghemaect binnen den viere, ende daernaer u hooft ghestelt te wesene up eene yseren pinne boven de baerpoorte, ende daernaer u doot lichame ghevoert te zijne ter plaetse der justitie ende ghehangen te wesene metten voeten upwaert*» (vermoedelijk is bedoeld het galgskén, ongeveer ter hoogte van het huidig voetbalplein nabij het sas).

CHRISTOFFEL BRUGGEMAN, inwoner van het land van Aalst, veroordeeld om de wapens te hebben gedragen binnen de stad. Na 't vertrek der rebellen teruggekeerd te zijn en medeplichtigheid aan rebel Artus Van Habosch en dezelfde straf ondergaan.

Artus Van Habosch, kapitein en Christoffel Bruggeman waren de voornaamste fugitiven, gevangen genomen in de omliggende bossen. Mits Artus in 't vangen zeer gekwetst was heeft men hem zorgvuldig doen cureren en met goede spijs en warmte opgemonderd tot vlugge genezing: *“up dat hy ter torture zoude moghen ghebrocht wesen”*

Zonder de euvelheden der rebellen goed te pleiten, blijken de straffen in verhouding der feiten bijzonder zwaar. Uit de verslagen is ook af te leiden dat de bevolking aanvankelijk de kant der opstandelingen genegen was.

Was de algemene sociale toestand echter niet de oorzaak van opstandigheid? De grote welstand van enkelen tegenover het pauperisme der velen! Was het bestuur niet te mild of te genereus in haar beleid?

Een stadsrekening van 8 juli 1557 vermeldt:

*«Aengaende der blyde ende soubyte incompste der C° Maj. ghedaen
int passeren deur Audenaerde naer Brussele
van zyne Majesteit Filip II»*

de kosten van een overdadig versieren der straten van aan “dwiingat” (grens Oudenaarde-Bevere) naar de markt en omliggende straten!

Niet alleen aan de *Coninck van Catilien, Grave van Vlaanderen etc... onsen geduchten Heere: dry kannen wijns XII schel. Par. Stoop.*

Maar eveneens aan: *Le comte de Feria, Don Antonio de Toledo, Don Jehan de Acuna, le prince de Salonia, Cesar de Gonsage, Don Alfonso Daquillare ende Jehan Pimetel elck XII kannen wyns.*

Aan : *Coutewille, secretaris van state, zes kannen
Van den Neste, camerlinck van den coninck, dry kannen
Sgr. Penneville, postmeester van den coninck, vier kannen
Don Lompresio de Quynomoris, aelmoessenier, vier kannen
Erassa Croisade, vier kannen
Don Jehan de Quynomoris, vier kannen
Don Bernardo de Mendosa, vier kannen.*

Hierbij zijn vermoedelijk niet vermeld de kannen “geschonken” aan de notabelen, stadsdignitarissen en het hele gevolg en uiteraard ook “*uytghedroncken*”!

Had men niet beter het Oudenaardse bier gepromoot, zoals de verdures der wevers. Ook toen reeds brouwde men bier.

Adriaan Brouwers (1605-1638) lustte gretig het Oudenaardse gerstenat!

Michel GYSELINCK

ALGEMENE MEDEDELINGEN

JAARPROGRAMMA 2002

Zoals gewoonlijk gaan alle activiteiten door op de laatste woensdag van elke maand om 20.00 uur (uitgezonderd de maanden juli, augustus en december) in ons lokaal «Huis van Parma», Markt 33 te Oudenaarde. Iedereen is hartelijk welkom en de toegang is gratis.

Woensdag 30 januari 2002 :

Genealogie en Computer, Kennismaking met het programma STAM : Lucien Lefever.

Woensdag 27 februari 2002 :

Voordracht Van Atingohova tot Etichove : Marc Vuylsteke.

Woensdag 27 maart 2002 :

Genealogische vormingsavond - les oud schrift (staten van goed): Edgard Vandroogenbroeck.

Woensdag 24 april :

Kerk- en disrekeningen en tiendeboeken als genealogische bron : Wilfried Devoldere.

Woensdag 29 mei :

Genealogische vormingsavond - lezen oude tekst : Gerard Vandemeulebroucke .

Woensdag 26 juni :

Geschiedenis van het Land van Aalst : Geert Van Bockstaele.

Woensdag 25 september :

Gevangenisarchieven : een onbekende bron voor genealogen : Johan Buyck.

Woensdag 30 oktober :

Genealogische vormingsavond - les oud schrift : Edgard Vandroogenbroeck.

Woensdag 27 november

Nog in te vullen.

Documentatiecentrum «Ter Maelsaecke»

Het heemkundig- en genealogisch documentatiecentrum is open elke zondagvoormiddag van 10 tot 12 uur. Ook elke eerste zaterdagvoormiddag van de maand vanaf 9 tot 12 uur.

Gesloten : op de feestdagen van Pasen en Pinksteren en tijdens de jaarlijkse verlofperiode van 15 juli tot 15 augustus. De toegang is vanzelfsprekend GRATIS.

Jaarlijkse uitstap.

Stilaan is het een traditie geworden. Op de laatste zaterdag van de maand augustus 2002 plannen we een uitstap naar het Walenland. We bezoeken de streek waar vroeger zovele Vlamingen in de ondergrond het «zwarte goud» naar boven haalden. Noteer deze datum alvast in uw agenda. Opnieuw wordt de busuitstap georganiseerd in samenwerking met de Heemkundige Kring «Businarias» uit Maarkedal. Meer details in ons volgend nummer.

Familienieuws.

Wij verheugen ons met de geboorte van :

- Laurens Vuylsteke geboren op 30 augustus, zoon van Geert en Sylvie Heeman, eerste kleinkind van penningmeester Marc Vuylsteke.
- een vijfde kleinkind van de voorzitter Edgard Van Droogenbroeck. Op 17 september werd Ruune Van Droogenbroeck geboren, dochter van Hans en Laura Vanermen.

Van harte proficiat aan ouders en grootouders namens V.V.F. Vlaamse-Ardennen.

Parochieregister ETIKHOVE.

Marc Vuylsteke, bestuurslid van onze afdeling, heeft de microfilms van de parochieregisters Etikhove nagekeken en alle gegevens te boek gesteld. Alle dopen, huwelijken en overlijden (begravenissen) werden genoteerd en alfabetisch gerangschikt. Alle kinderen geboren in één-zelfde gezin staan onder elkaar genoteerd. Het boek is verkrijgbaar in het documentatiecentrum «Ter Maelsaecke» en kan daar ook geraadpleegd worden. Telefonisch bestellen kan ook op nr. 055 21 68 27 (Marc Vuylsteke) of per e-mail op het adres marc.vuylsteke@advalvas.be De kostprijs 22 €, eventueel 3 € portkosten, kan overgeschreven worden op rekening nummer 443-5646341-77 van VVF-Vlaamse Ardennen.

Kunstenarsfamilies van Oudenaarde.

Mevr. Elsa Vandermeersch-Lantmeeters, onze Erevoorzitster, verdient onze grote erkentelijkheid en blijvende waardering voor dit schitterend en rijkelijk geïllustreerd boek «Kunstenarsfamilies van Oudenaarde». Eveneens is het een hulde aan die kunstenaars, aan allen die ons voorgingen en niet vergeten mogen worden, niet vergeten mogen blijven. De VVF-afdeling Vlaamse Ardennen wenst, langs deze weg, Mevrouw Elsa Vandermeersch-Lantmeeters te feliciteren met dit unieke werk. Wie dit prachtige boek, over een verrassend verleden van onze streek en specifiek van Oudenaarde, met tal van ongekende gegevens over kunstenaars, voorouders en verwanten, wil aankopen gireert 45.87 € op rekening nummer 443-5696649-40 met de vermelding «Kunstenarsfamilies van Oudenaarde».

Belangrijk adres.

Wie voorouders zoekt in Frans-Vlaanderen kan eventueel contact opnemen met Groupement Généalogique de la région du Nord G.G.R.N. (Flandres – Hainaut – Artois), Association sans but lucratif – Maison des Associations 24, Place de la Liberté - F-59100 ROUBAIX.

Marc VUYLSTEKE

INHOUDSTAFEL

Eindejaaroverpeinzingen	1
Overtreders in onze contreien van kerkelijke verordeningen - deel IX	2
Aanwinsten boekenbestand december 2001	5
Criminaliteit in de stad Aalst en de kasselrij Land van Aalst in de 18 ^e eeuw	6
Bijdrage VVF - Vlaamse Ardennen	21
Genealogie Petrus Ceuterick (vervolg en einde)	22
Sprokkelingen in «Audenaerdsche Mengelingen» i.v.m. criminaliteit in onze streek	24
Algemene mededelingen	28
Inhoudstafel	30

Vlaamse Vereniging voor Familiekunde

Afdeling Vlaamse Ardennen

Opgericht in 1990

Periodiek tijdschrift

Negende jaargang 2001 – n° 25

Verantwoordelijke uitgever:

Didier DE PAEMELAERE

Kortrijkstraat 65 - 9790 WORTEGEM-PETEGEM.

Werkten mee aan dit nummer:

Michel GYSELINCK

Dirk MERTENS

Daniël VANDERSTRAETEN

Gerard VAN DE MEULEBROUCKE

Edgard VAN DROOGENBROECK

Marc VUYLSTEKE

BESTUUR

Erevoorzitters

Paul Van Butsele, Glorieuxlaan 17

9600 Ronse

Tel.: 055 21 12 78

Elsa Vandermeersch-Lantmeeters, Burgschelde 11

9700 Oudenaarde

Tel.: 055 31 13 23

Voorzitter

Edgard Van Droogenbroeck, Korsele 43

9667 Horebeke

Tel.: 055 49 85 01

Ondervoorzitter

Gerard Van de Meulebroucke, Meersstraat 99

9620 Zottegem

Tel.: 09 360 10 51

Secretaris

Didier De Paemelaere, Kortrijkstraat 65

9790 Wortegem-Pet

Tel: 055 31 59 79

Penningmeester

Marc Vuylsteke, Rijksweg 125

9681 Maarkedal

Tel.: 055 21 68 27

Public Relations

Carlos Aelvoet, Pareelstraat 11

9790 Wortegem-Pet. Tel: 055 31 24 49

Leden

Jos Van Eeckhoudt, Vontstraat 76

9700 Oudenaarde

Tel.: 055 31 56 64

Michel Gyselinck, Blote 8

9700 Oudenaarde

Tel.: 055 31 48 79

Daniël Vanderstraeten, Doornikse Heerweg 82

9700 Oudenaarde

Tel.: 055 31 33 87

Niet-leden kunnen dit tijdschrift bekomen door storting van 6,20 €
op rekening 443-5646341-77 van V.V.F. Vlaamse Ardennen p/a Rijksweg 125 - 9681 Maarkedal